

KULTÚRA

ROČNÍK XIV. – č. 1

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

12. JANUÁRA 2011

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Mobil: 0903 846 313 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 1,20€

Grafika: Dominika Berecová, Cirkevná ZUŠ sv. Lukáša v Topoľčanoch

„Zrážka civilizácií“, tak znie po slovensky názov a aj nosná idea knihy S. P. Huntingtona (Střet civilizací, Rybka Publishers, Praha 2001). H. A. Kissinger o nej povedal, že je to najdôležitejšia kniha od konca studenej vojny.

Možno to tak je, možno nie. V každom prípade to však je veľmi zaujímavá a podnetná kniha. Ukazuje cestu, ako sa pozerat' na svet v jeho globálnom kontexte, ako mu rozumieť. Zaujímavá je aj pre nás Slovákov. Obsahuje návod, ako začleniť Slovensko do načrtnutej celosvetovej panorámy. Naznačuje cestu, ako dešifrovať význam a zmysel miesta, kde žijeme, ako odhaliť aspoň čosi z nášho slovenského genia loci, začať rozumieť nášmu národnému bytiu, situovanému na určitom mieste na Zemi.

Dnes geológovia veľa hovoria o globálnej tektonike litosferických dosiek, o euroázijskej, pacifickkej, antarktckej, indoaustrálskej, americkej a africkej doske. Sú to rigidné telesá veľkosti kontinentov. Menia a pohybujú sa pomaly, nepodliehajú dramatickým zmenám. Oddelené sú sieťou lineárnych rozhraní, sieťou tektonických porúch, zlomov. Pri horizontálnom pohybe litosferických dosiek dochádza na tektonických zlomových liniách k rôznym formám dramatických stretov, zdvihov, poklesov, vrásnení a vulkanickej činnosti a podobne.

Globálna panoráma civilizácií, ktorú načrtáva S. P. Huntington, sa im štruktúrne veľmi podobá, napokon odráža sa to aj na terminológii, ktorú používa.

Podľa S. P. Huntingtona je súčasny svet mozaikou niekoľkých civilizácií - čínskej, japonskej, africkej, hinduistickej, islamskej, latinskoamerickej, pravoslávnej a západnej, ktorá sa skladá so severoamerickej a európskej časti. Všetko sú

Genius loci...

to rozsiahle územia veľkosti kontinentov. Z hľadiska dynamiky sú to útvary dlhého času (longue durée). Ich počiatky sú ponorené v dávnej minulosti, pretože sa formovali okolo primárnych ideí vyjadrených v základných náboženských postojoch. Sú to staré, reliktné, ale vôbec nie mŕtve útvary. Sú staré, ale zároveň stále aktuálne a živé.

JÁN URBÁNEK

Charakterizuje ich pomalý, zotrvačný pohyb, ktorý trvá aj dnes. Súčasný udalosti sú nesené týmto hlbokým prúdom.

Regióny základných civilizácií sa stretávajú v sieti lineárnych rozhraní, hraníc, ktoré S. P. Huntington príznačne nazýva zlomovými líniami. Periférne, hraničné oblasti predstavujú komplement k centrálnym oblastiam, k tvrdému jadru civilizácií. Sú to oblasti, kde dochádza k dramatickým stretom susediacich civilizácií, oblasti dynamickejšie, diferencovanejšie. Sú to miesta zrážok v celej ich ambivalencii, miesta zničujúcich konfliktov a zároveň miesta koexistencie a koevolúcie.

Možno práve v týchto hraničných oblastiach leží kľúč k pochopeniu zmyslu týchto zrážok civilizácií.

Kľúčovým pojmom „zrážky civilizácií“ je pojem „genia loci“. Huntington síce tento výraz explicitne nepoužíva, ale celá anatomia genia loci je jasne vyjadrená v určitej dialektike času a priestoru, ktorá tvorí kostru jeho knihy. Je to dia-

lektika udalosti a miesta, etapy a regiónu, histórie a geografie. Základné civilizácie a zóny ich zrážky tvoria priestorovú kompozíciu v podobe zložitej mozaiky. Cez celú túto mozaiku plynie, preteká čas. Všade prináša zmenu, no nie všade prináša zmenu rovnakú. Konkrétne podobu čas získava iba vo vzťahu k miestu, regiónu, cez ktorý plynie. Každá civilizácia, každá oblasť dotyku má svoje vlastné hodiny, ktoré sú iné ako hodiny susedov. Každá z týchto individuálnych hodín odbíja čas v inom rytme, oznamuje iné udalosti, ohlasuje iné posolstvá, iný zmysel dejín ako hodiny u susedov. Inými slovami, každé miesto v tejto panoráme má svojho genia loci, ktorý beztvárnemu univerzálnemu času dáva - v závislosti od charakteru konkrétneho miesta - konkrétnu podobu a zmysel. Formuje konkrétne, v priestore, alebo presnejšie - v krajine hlboko zakorenené dejiny.

Predpokladať akúsi vopred danú harmóniu v „orchestri“ regionálnych hodín by bolo nebezpečným optimizmom. Na druhej strane apriori predpokladať dakajý apokalyptický scenár by bolo rovnako nebezpečným pesimizmom. Nie je totiž vylúčené, že za touto zrážkou sa môžu skrývať rôzne možnosti koexistencie a koevolúcie ako výzva a morálny imperatív.

Veľmi podobná dialektika času a priestoru sa ako červená niť tiahne knihou „Historici a čas“, ktorú napísal Jean Leduc (Kalligram, Bratislava 2005).

(Pokračovanie na 5. strane)

Keď sa prihovám na začiatku štrnásteho ročníka Kultúry, musím sa ohliadnuť späť. Nebudem sa ohliadať iba k roku 1998, keď sme sa rozhodli založiť (obnoviť) Kultúru.

Ohliadnem sa až k zlomu, od ktorého sme očakávali obnovu Slovenska.

Podporu odstráneniu komunistického režimu vtedy prejavila drvivá väčšina národa. No drvivá väčšina národa, s výnimkou dobre informovaných „vykukov“, očakávala, že odstránenie totality vráti dôstojnosť do ľudského života. Že človek ako bytosť nadobudne stratenú úctu. Že sa vrátíme k najlepším tradíciám, ktoré boli násilne prerušené. Že sa konečne budeme slobodne a najmä pravdivo dozvedieť o sebe a o svojich dejinách, kto sme, odkiaľ sme prišli a kam smerujeme.

Kričia kamene aj tráva spod snehu

TEODOR KRIŽKA

Čoskoro sa však ukázalo, že išlo iba o prepriahanie koní. Že voz, ktorý štyri desaťročia ťahali na východ, dakde do kazašských stepí, kde ani teraz, desaťročia od smrti Júliusa Fučíka, zajtra neznamená včera, teraz ťahajú na západ, až za oceán, strácajú cestou kolesá v Prahe a Berlíne či Budapešti. Aj preto nesmie stáť Svätopluk na hradnom nádvorí, resp. nesmie byť ani kráľom, tobôž kráľom starých Slovákov, no zato Masaryk smie stáť na Vajanského nábřeží, na nábřeží pomenovanom podľa toho Vajanského, ktorý by odtiaľ hnal Masaryka bakaľou, keby sa mu podarilo ožiť. Akoby to nestačilo, o pár krokov povedľa musí ustúpiť pomníku Márie Terézie už aj Bartfayom kedysi na pylón obesený Ľudovít Štúr.

Iba hlupák a patologická naivka si ešte môže myslieť, že sú to iba nešťastné zhody náhod. Sú to iba viditeľné odlesky celkovej koncepcie zmeny, ktorá od počiatku nerátala so Slovenskom a tobôž so Slovenskom kresťanským či nebudaj katolíckym. Mitterandove požiadavky, že komunizmus nesmie byť nahradený klerikalizmom, sa naplňajú do písma a do bodky. Keďže tieto požiadavky vyslovil ešte pred pádom komunizmu u nás nielen ako prezident, no ako veľmajster slobodomurárskej lôže, zhodou okolností na čele Francúzska, ktoré seba a svet obšťastnilo krvavou protikatolíckou revolúciou, nie je to ani také prekvapivé. Čo ma však udivuje až k slzám, je fakt, že sa na tom podieľa dobrovoľne osempo-percentné Kresťanskodemokratické hnutie. Áno, podčiarkujem DOBROVOĽNE, lebo som si istý, že lídri KDĽH nie sú takí hlúpi, aby nevedeli, čo majú konať, keby ozaj chceli byť jednou z najmocnejších či dokonca najmocnejšou stranou na Slovensku, no už dvadsať rokov konajú presný opak.

Tento môj úsudok definitívne podčiarkol frenetický potlesk na decembrovom sneme KDĽH, ktorý postojačky odobril výzvu Antona Srdolca, že sa hnutie má odpútať od mienky duchovenstva.

(Pokračovanie na 2. strane)

www.kultura-fb.sk

Nadarmo budete stavať kostoly, dávať duchovné cvičenia, zakladať školy, všetka vaša práca a vaše úsilie vyjdú navnivoč, ak nebudete schopní vládnuť zbraňou spôsobilou na útok aj na obranu - vernou a rýdzou katolíckou tlačou... Priniesol by som akúkoľvek obeť, svoj prsteň, pektorál i reverendu by som vložil do zálohy, len aby som mohol podporiť katolícky časopis. sv. Pius X.

Myšlienky do NOVÉHO ROKU

Apoštol národov sv. Pavol vo svojom Liste Kolosanom:

Bratia, toto hovorím, aby vás dnes nik nezviedol peknými rečami. Ako ste teda prijali Krista Ježiša, Pána, tak v ňom žíte: v ňom zakorenení a na ňom postavení, upevnení vo viere, ako ste sa naučili. A vynikajte vo vzdávaní vďaky. Dajte si pozor, aby vás niekto nezviedol filozofiou a prázdny mánením, založeným na ľudských zvyklostiach a na živloch sveta, a nie na Kristovi. Veď v ňom prebýva celá plnosť Božstva. V ňom ste aj vy naplnení. ON je hlavou každého kniežatstva a mocnosti.

A jeden z prvých teológov sv. Hypolit (2.-3. storočie) ho vysvetľuje:

Naša viera sa nezakladá na prázdnych slovách, ani sa nenechávame unášať chvíľkovými poryvmi srdca, ani sa nemáme chlácholiť lichotivými rečami. My veríme slovám, ktoré pochádzajú z Božej moci. Toto Slovo poslal Otec v plnosti čias, lebo už nechcel hovoriť ústami prorokov, aby ho bolo treba hľadať v nejasných výpovediach, ale rozhodol, že sa má samo Slovo viditeľne zjaviť svetu, aby ho videl a tak a zachránil.

UŽ 1. januára 1993, v deň vzniku samostatnej, zvrchovanej Slovenskej republiky, sa začala nebezpečná hra o Slovensko. Ľudia, ktorí nepochopili zákonitosti dejinného vývoja, namiesto toho, aby spoločne s veľkou väčšinou národa oslávili zrod svojho štátu, na svojich „truchromaždeniach“ nariekali za Československom a neexistujúcemu štátu sľubovali vernosť „až do smrti“.

Bola to síce početne bezvýznamná hrstka ľudí, ktorá si naivne myslela, že Slovensko najneskôr do roka a do dňa padne a Slováci „se s prosíkem navrátia do ľúna slavné Čechie“, režiséri týchto stretnutí sa však denne utrdzovali vo svojom blude, a to ich privádzalo do zúrivosti a následne tiež k zmene stratégie. Zinscenovanými sťažnosťami, k autorstvu ktorých sa ochotne prepožičali - často ani netušiac, komu a čomu vlastne slúžia - tzv. „slušní ľudia“, (zskupení v demokraticko-neoboľševickej opozícii), začali vo svete a najmä doma, medzi občanmi očierňovať pomery na Slovensku. Ako huby na daždi začali vznikáť rôzne „občianske združenia“, ktoré mali vo verejnosti navodiť pocit masového protimečiarovského odporu, a tak naštrbiť dovtedajšiu slovenskú jednotu a hrdoť na vlastný štát.

Zámer sa im podarilo uskutočniť na 100%, pretože na ich demagógiu, vymedzovanie sa na tzv. slušných ľudí a tých ostatných, naletelo neskutočne veľké množstvo skutočne slušných občanov, vlastencov, ba aj mnoho inteligencie.

Faktická porážka HZDS vo voľbách 1998, to bolo ich prvé veľké víťazstvo. Prejavilo sa okrem uťahovania opaskov predovšetkým v enormnom raste počtu „nacionalistov“. Ak do r. 1998 boli z nacionalizmu obviňovaní iba Pánis a jeho „skupinka“ - niektoré české médiá za nacionalistov považovali aj „Markuše s niekoľkimi ľuďmi z Matice slovenské“ (Mečiara uvádzali „len“ ako populistu) - po voľbách r. 1998 sa každý opozičný názor začal interpretovať ako prejav slovenského nacionalizmu. Nielen neslovenskými médiami, Čákom, Mikloškom, Zajacom a „Dostálovcami“, ale aj mnohými „Slovákmi ako repa“. Akoby si nevedomovali, že takýmto obviňovaním škodia sami sebe a, pravdaže, štátu, za ktorý prevzali vládnú zodpovednosť.

Za osem rokov „komisionálneho výpredaja Slovenska“ - iba tak možno nazvať obdobie vládnutia Dzurindu a spol. - vtedajšia koalícia povzniesla „slušnosť“ a „európanstvo“ medzi Slovákmi na takú úroveň, že z nacionalizmu, ba aj z extrémizmu začala byť obviňovaná nielen legálne pôsobiaca Slovenská národná strana, ale aj prostí občania, napr. iba kvôli tomu, že sa odvážia obhajovať Zákon o štátnom jazyku či tzv. zákon o výchove k vlastenectvu. Protí tomuto zákonu išli do-

JOZEF HLUŠEK

Novoročné želanie

konca protestovať pred NR SR vari dve stovky pomýlených slovenských (?) vysokoškôľakov a pred televíznymi kamerami sa proti nemu vyslovili aj niekoľkí riaditelia základných či stredných škôl. (Pritom sa títo ľudia nehanbia dožadovať zvýšenia platu od štátu, ktorý odmietajú rešpektovať!)

Tento trend pokračoval aj za Ficovej vlády, ktorá vyhrala voľby r. 2006. Táto sa síce tvárila vlastenecky, no pritom sa práve ona dohodla s Českom na vytvorenie spoločnej česko-slovenskej vojenskej jednotky (nie iba spoločné velenie, ale aj mužstvo), akoby nechápala, že je to vlastne významný krok späť k obnove československej armády. Ficov poslanec Gális aj celé vedenie slovenského futbalu sa už neraz vyjadrili za projekt spoločnej československej futbalovej ligy - tak by si to písali Česi a tak by to vnímal svet - dokonca sú ochotní Čechom sa aj doprosovať, len aby ho odsúhlasili. O to isté sa usiluje vedenie slovenského hokeja a pohyb týmto smerom som zaregistroval aj v iných športových zväzoch (napr. hádzaná, volejbal).

A aká je situácia dnes?

Televíziám Markíza a JOJ už nestačia českí hostia v jej programoch, uviedla „československú“ šou a pre jej obrovský úspech medzi divákmi (!) - takí sme my Slováci - tieto televízie práve vysielajú ďalšie česko-slovenské hľadanie talentov a moderátori (najmä akýsi „Pyco“) sa veľmi usilujú, aby Československo vyslovovali ako jedno slovo. Všetka češť jeho kolegovi, Čechovi, ktorý Česko a Slovensko vyslovuje dôsledne ako dva pojmy.

Len logickým pokračovaním tohto trendu je inštalácia českého leva pred novým SND a poníženie Štefánika v duchu Masarykovho názoru na tohto slovenského „človečka“ (kde inde ako hlboko pod českým levom je jeho miesto?). Inštalácia sochy Masaryka ako aj prvý „štátnický čin“ súčasného predsedu NR SR, spochybnenie a zhanobenie sochy Svätopluka sú kontinuálnym pokračovaním v tomto samobičovaní Slovákov.

A nie je urážkou národa, ak isté sily „pasujú“ za ministra kultúry priemerneho moderátora komerčnej televízie?

Možno sa za tejto situácie diviť pokusu o likvidáciu STV, SRo a národných kultúrnych pamiatok, hradov a zámkov, ktoré chce pán „minister“ predať súkromným záujemcom? Alebo tomu, že iniciatívne mení Zákon o používaní štátného jazyka? Mohol by sa v normálnom štáte minister školstva vyjadriť pred televíznymi kamerami, že nedodržanie Zákona o používaní štátnych symbolov na školách sa nebude sankcionovať? Za tejto situácie je prirodzené, že Ondrej Dostál, otvorene sa hlásiaci k českoslo-

vakizmu, presadí, aby sa prestali tlmočiť rozprávky pre deti z češtiny do slovenčiny a spolu s Rudolfom Chmelom, významným reprezentantom „česko-maďarského spoluzitá“, sa stane iniciátorom, resp. propagátorom zníženia hranice určujúcej používanie jazykov menšín z 20 na 10%.

Už od vzniku samostatného Slovenska prebieha veľmi starostlivo naplánovaný proces, ktorého sme všetci nechcenými účastníkmi. Jeho súčasťou je na jednej strane vyvolávanie strachu z Maďarska zarytými odporcami vzniku samostatného Slovenska a paralelne s tým odsúdeniahodné a hlúpe aktivity niektorých predstaviteľov slovenských Maďarov (netreba menovať), ktorí sa usilujú neustále podnecovať menšinové trenice na Slovensku a maďarskú vládu voči slovenskej.

A darí sa to jedným aj druhým. Už veru veľa nechýba k tomu, aby sme zo strachu pred Maďarmi nezačali organizovať demonštrácie za obnovu Československa. Najmä ak na druhej strane prebieha proces spochybnovania všetkého slovenského - od histórie po dnešok, od historických osobností Slovákov po ich súčasnú schopnosť vzájomne sa dohodnúť a spravodlivo si vládnuť.

Skutočná situácia je však, chvála Bohu, iná. Napriek nacionalistickej politike súčasnej Orbánovej vlády a týmto aktivitám („temných síl“) je zrejme, že slovenskí Maďari sa nehrnú do utopického „veľkého Maďarska“, pretože malé, úspešné Slovensko je pre nich väčšou zárukou pokoja a prosperity. Česi sa už tiež „udomácnili“ vo svojom štáte a sú spokojní aj so súčasným susedským spoluzitím s nami Slovákmi. Netúžia meniť status quo.

V pozadí spochybnovania životaschopnosti Slovenska a rozoštvávanie Slovákov nie je ani žiadna iná národnostná menšina, pretože na to nemá žiaden dôvod. To len hrstka zarytých českoslovakistov sa darí neustále rozoštvávať svojich spoluobčanov v SR (všetkých, bez ohľadu na národnostnú či konfesijnú príslušnosť). Manipulujú nás a ovládajú nás. A neprestávajú sa „naďať“, že sa im podarí opäť oživiť historickú mŕtvolu.

Je najvyšší čas vymaniť sa z ich osídli. Zaželajme si preto do nového roku 2011, aby českoslovakistom ich plány nevyšli, aby sme sa už nenechali nimi klamať a ovládať, aby sme opäť dosiahli národnú a občiansku jednotu, aby sme sa - všetci občania Slovenskej republiky - opäť tešili z existencie svojho štátu tak, ako sme sa tešili z jeho vzniku na Nový rok 1993. Aby sme opäť začali veriť v jeho budúcnosť. Daj Bože, aby sa tak stalo.

Kričia kamene aj tráva spod snehu

(Dokončenie z 1. strany)

Rád by som sa teda spýtal, k čej mienke majú kresťanskí demokrati prilipnúť? K apoštolom liberalizmu, občiansko-ateistického konzervativizmu, ktorý - paradoxne - pracuje v žolde globalizmu, alebo k mienke nekresťanských náboženských vodcov, ktorí kresťanov považujú za modloslužobníkov so všetkými konzekvenciami, ktoré z toho odvodzujú?

Zhodou okolností som práve v tejto chvíli narazil na článok, ktorý presne charakterizuje danú situáciu, len v inej krajine. Píše sa v ňom toto: ...máme kresťanských politológov, máme kresťanských podnikateľov, máme aj kresťanských televíznych redaktorov. Ale zaujať sú vonkoncom nie tým, aby navracali blúdiacich späť do Kristovho náručia, no kázaním o vlastnom živote, ktorý je prinajmenšom nešťastný príklad pre kresťana, kázaním o tom, ako treba zaviesť Cirkev na plytčinu... K tomu, samozrejme, patria aj podivné úsilia „prebudovať mentálnu“ veriacich (k čomu vlastne? - k nočným rockovým koncertom v kostoloch?), a nie naopak, posilniť ich vieru.

Slovensko je len orechová škrupinka na vlnách čias. Časy sú ako hladina, po ktorej apoštol Peter mohol kráčať len dovtedy, kým nepochyboval vo viere v Ježiša. Naši apoštolí demokracie však nieže pochybujú, oni unisono veslujú na loďke preč od Neho.

Veď čo iné bol potlesk ich rúk na sme a ako pleskot vesiel o hladinu!

Už ich nevidieť, ako stoja prví v rade na sväte prijímanie tam, kde nie sú televízne kamery. Už ich nepočuť klásť si otázky o smerovaní krajiny k duchovnej obnove. Netrápi ich, že kultúra smrti nie je vonkoncom kultúrou, ale atentátom na kultúru. Že kultúra je k u l t Krásky, Pravdy, Lásky, Nádeje, Života, teda kult Boha, a nie kult hedonizmu, tolerancie degenerujúcej k deviantnosti a relativistickej zhovievavosti voči urážkam Jeho majestátu.

Keby tomu bolo inak, nesadali by si na stoličky ministrov vnútra či dopravy, ale na stoličky ministrov kultúry a školstva. Namiesto toho už aj slovo kresťanstvo v politike takmer nepočuť v inom kontexte ako v názve Kresťanskodemokratického hnutia, mimochodom, v názve, ktorý od počiatku demonštroval anachronizmus.

Žiaľ, nadobúdam presvedčenie, že sa v decembri stalo legitímnym, aby Cirkev vyzvala KDĽH na vymazanie prvého prívlastku zo svojho názvu. Politika tohto hnutia nie je ani politikou bázne pred Bohom, ani politikou úcty k človeku, pravda, ak za ľudí nepovažujeme hrstku stále viac bohatnúcich globalizátorov a ich nespočetné agentúrne predvoje.

Nepíše sa mi to ľahko. Pre všetkých, ktorí veria v KDĽH, a nie v Spasiteľa, dôverujú Srholcovi či Tomášovi Halíkovi, alebo Ivanovi Odilovi Štampachovi, či nebudaj rovno Hansovi Küngovi, viac ako Ježišovi, musím podčiarknuť, že v mojich slovách niet ani zbla nenávisť, ani zloby. Motivuje ich iba veľká dávka bolesti a obavy o budúce. Lebo ťažko sa pozerať na každodennú demontáž toho, čo jediné môže byť zmyslom života a dôstojnosťou tohto zmyslu. Čo ako ich vývody totiž vyzerajú na prvý pohľad lákavo, moderne, umožňujú iba komfortné, nekonfliktné živorenie v dobe všeobecného úpadku, kde sú väčšími bratmi ideoví nepriatelia ako bratia vo viere, a dôsledok je postupujúci rozvrat, nie nepodobný navykaniu na smrť.

Zápas, ktorý sa vedie vo svete pod viac či menej ušľachtilými heslami, nie je zápas o idey, ale surový zápas o zdroje surovín, vedený závese aj mäkkými, ekonomickejšími prostriedkami ako vojny - pomocou „užitočných idiotov“, ľudí degenerujúcich k túžbe po moci a prestíži, ktorí si túto rolu (súc chválení médiami a vyznamenávaní rozličnými nadáciami) prisvojujú ako chiméru avantgardy...

To však neznižuje ich zodpovednosť, skôr naopak. Lebo „čo je to za budúcnosť, kde zmyslom života nie je výber medzi dobrom a zlom, ale výber medzi značkami zubnej pasty, a kde je vlast' tam, kde vyberajú najnižšie dane?“ (N. Naročnickaja).

Pre mňa je vlast'ou Slovensko, hoci aj pošliapané. Nemôžem za vlast' považovať Európsku úniu, toľko akýsi budúci planetárny štát, lebo potom už ozaj vlast'ou môžem nazvať celý vesmír, ba viac - musím povedať dôslednú a jedinú svätú pravdu, že skutočnou vlast'ou mi je Stvoriteľ, samo Bytie.

Ak nemilujem jednotlivosť, svoj domov, svoju vlast', môžem úprimne milovať Európu? Ak pohľadom konkrétnym bližným, môžem milovať ľudstvo či Univerzum?

Tak ako je to s vami, páni kozmopoliti, konzervujúci jedine ak neblahú budúcnosť, vyznávači „veľkého architekta“, no posmievači tradičného kresťanstva, vlastnej krajiny a vlastného národa? Ak by ste úprimne milovali svet, neveslali by ste si v redakciách na stenu zástavy cudzích štátov a nehovorili by ste s takou pýchou, že ste americkí vlastenci. Lebo milovať cudzie a pohrdáť vlastným má celkom iný názov ako pokrokovosť - na Slovensku sa to odjakživa volá chrapúnstvo, odrodilctvo, zrada.

Dá sa pred tým zastrieť si oči a vopchať ukazováky do oboch uší, no srdce má väčšiu pamäť ako rozum - lásku.

Pre mňa niet voľby okrem tejto: Ku komu by som šiel, Pane...

Mám pocit, že o všetkom už kričí aj tráva spod snehu.

TEODOR KRÍŽKA

Človek žije vo svete a pýta sa na zmysel svojho bytia. Je to stará, nikdy neumlkajúca otázka ľudstva. Žijeme a pracujeme, nesieme bremená a starosti, prežívame radosti a bolesti, úspech a neúspech, snahu a zlyhanie; starneme a vieme, že na konci je smrť. Nevieime ani ako, ani kedy. Ale vieme, že ideme v ústrety ukončeniu života, že naše ľudské bytie vo svete je poznačené smrťou. K čomu je to všetko? Je tento život hodný aby bol žitý? Čo je zmyslom našej existencie? (Emerich Coreth)

ČO ROZUMIEME
SLOVOM „ZMYSEL“

Keď počujem dajakú výpoveď a rozumiem jej, vtedy postihujem jej zmysel.

ŠTEFAN ŠROBÁR

Čo je zmyslom ľudského života

Zmysel je to čím je niečo zrozumiteľné. Musíme si uvedomiť, že niektoré otázky sa zdajú byť záhadné práve preto, že im v skutočnosti celkom dobre nerozumieme. Zistiť, že otázka nedáva zmysel, alebo že dáva iný zmysel, než sa na prvý pohľad zdá, môže byť nemenej objavné, než objaviť odpoveď na inú otázku v laboratóriu či na vedeckej expedícii. Na čo sa vlastne pýtame, keď si kladieme otázku aký je zmysel života? „Ja osobne mám pocit, že keď sa vo mne objaví taká otázka, potom ide v podstate o to, že chcem počuť dajaký príbeh, ktorý mi dáva zmysel a ktorého som súčasťou. Pre niekoho prináša taký príbeh Biblia, pre niekoho iného Marxov Kapitál alebo Pán prsteňov (...). Zdá sa mi teda, že otázka o zmysle života, (...), nie je otázkou v pravom slova zmysle - to znamená otázkou, ktorú by bolo možné zodpovedať konštatovaním dajakých faktov“, myslí si filozof Jaroslav Peregrin. Zmysel je to, čím je niečo prijateľné, ale je to viac než len porozumenie. Keď používam dajaký nástroj, chápem, čo je a pre čo slúži. Rozumiem jeho zmyslu zo zmysluplnosti súvislosti medzi konaním a cieľom. Jeho zmyslom je teda to, čím je užitočný, účelný pre dosiahnutie dajakého cieľa. A keď vnímam tento cieľ ako zmysluplný, stáva sa pre mňa aj konanie zmysluplným. Zmyslom je teraz to, čím je niečo uskutočniteľné, čo ukazuje konanie ako niečo čo „stojí za námahu“. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že „zmysel je to, skrze čo je niečo zrozumiteľné a prijateľné - pre teoretické poznanie. V tom je potom dôvod toho, že niečo je žiaduce a prevediteľné - pre praktické chcenie a konanie“, vysvetľuje Coreth. V prenesenom význame označujeme slovom zmysel význam, duchovný obsah, cieľ a účel dajakého úsilia. Zmyslom je to, čo sa vypláca, v gréckej filozofii to posledné, najvyššie a definitívne, o čo sa človek usiluje, cieľ, nad ktorý ďalší si už nemožno pomyslieť (O. Höffe). Chápeme zmysel jednotlivých obsahov: výpovedí, vecí a udalostí, činov a zariadení. Ale jednotlivé obsahy nechápeme izolovane. Ich zmysel sa ukazuje v zmyslovej súvislosti, len z ktorej je možné pochopiť to, čo je jednotlivé. Môže to byť teoretická významová súvislosť. Jednotlivé slovo chápeme v jeho plnom zmysle až zo súvislosti výpovede. Zmysel výpovede sa ukazuje plnšie až zo širšej súvislosti reči, rozhovoru alebo písaného textu, jednotlivý zmyslový obsah je pochopiteľný až zo zmyslovej celku. Zmyslovým celkom môže byť aj praktická súvislosť konania, z ktorej chápeme jednotlivé činy alebo úkony, nástroje či zariadenia ako zmysluplné. Aj keď sa tento zmysel vyjavuje až pri praktickom narábaní s vecami, je to predsa porozumenie. Obsah sa mi stáva zrozumiteľným vo svojom zmysle a preto aj prijateľným a žiadúcim. Bezprostredná - teoretická či praktická - zmyslová súvislosť však ukazuje opäť na

väčší celok: na širšiu súvislosť nášho života. Nadobudli sme celkový pohľad na svet a vytvorili sme si vlastné hodnotenie sveta, svojho života a konania vo svete. Získali sme skúsenosti a presvedčenie, vytvorili sme si vlastné názory. Stanovujeme ciele a plány, ktorými jednotlivým veciam, o ktorých hovoríme a ktoré robíme, dávame zmysel v celku svojho zmysloveho projektu. Tento celok môžeme označiť ako svetový názor, alebo ponímanie života, alebo jednoducho ako svoj „svet“, konštatuje Coreth. Prírodným a nevyhnutným stredom nášho sveta som vždy ja sám. Človek je do sveta pevne začlenený, vrasť do neho a pokračuje v ňom. Vo vzťahu človeka k svetu rozlišujeme medzi bytím a vlastnením („byť“ a „mať“). Na jednej strane sa veci stávajú našimi vecami, ale paralelne s tým sa aj my sami stávame akosi „ich“. Preto veľmi

mať žiadnu cenu. „K hodnoteniu a vážnosti významu života pristupuje teda v každom prípade stanovisko založené na subjektívnom posúdení, ktoré je zakotvené v jedinečnosti osobnosti každého človeka. Voľba perspektívy, systém vzťahov, bilancovanie zmyslu má základ v jadre osobnosti, ktoré si nikto nemôže slobodne zvoliť a ktoré mu bolo dané prírodou ako dispozícia“, tvrdí Miloš Raban. Dnes sa ukazuje, že človek sa nezaobíde bez posledného, nosného zmyslu svojho bytia vo svete. Musí to byť celkový zmysel života, ktorý zahŕňa všetky oblasti ľudskej skúsenosti. Coreth hovorí, že „takým môže byť len vtedy, keď je stanovený nepodmienečne, nezrušiteľne a neprekonateľne na absolútnom základe zmyslu.“

Človek je transcendencia. Uskutočňuje svoju vlastnú bytosť tým, že sám seba prekračuje. Uskutočňuje sám seba tým, že

sám seba transcenduje. To sa uskutočňuje pri každom opravdivom a oddanom „otvorení sa“ nepodmienej pravde, dobru a kráse, personálnej hodnote a spoločstvu. Keď sa v tom uskutočňuje dajaký zmysel ľudského bytia, je to zmyslové dianie. Ale keď sa v tom uskutočňuje absolútny, už nerelativizovateľný zmysel bytia, predpokladá to absolútny základ zmyslu, ku ktorému smerujeme, keď prekračujeme samých seba, a v ktorom nachádzame zmysel svojho bytia. Pri všetkej podmienenosti konkrétnych životných okolností človek prežíva sám seba v horizonte absolútna. Vždy predpokladá - či chce alebo nechce - ako podmienku seba samého niečo absolútna, čo tvorí posledný a nepodmienečný základ zmyslu ľudského bytia. Celkový horizont zmyslu už nemôže byť konštituovaný jednotlivým zmyslovým obsahom vo vnútri tohto horizontu, ale niečím, čo tento horizont zásadne prekračuje. Základ zmyslu musí byť absolútna transcendentná skutočnosť. Keď však má zakladať a zaručovať tiež zmysel personálneho bytia človeka, zmysel a hodnotu personálneho vzťahu, nemusí ním byť absolútna Ty, s ktorým sa vo všetkom stretávame a ktoré nás vo všetkom oslovuje, je vo všetkom prítomné a vo všetkom pôsobí? Tento najhlbší základ zmyslu je vždy predpokladom celkového zmyslu nášho ľudského sveta, ale nikdy ho v plnosti nechápeme. Je pozadím, ktoré dáva zmysel, ale zostáva skryté a my ho v bezmocnosti ľudskej reči nazývame „Bohom“, vysvetľuje Coreth. Čo je mienené slovom „Boh“, tomu porozumieme až vtedy, keď pochopíme, že ide o nám ľudom určenú odpoveď na celkovú otázku o zmysle ľudského bytia. Aj súčasný človek má bytostne ľudské otázky a potreby. Vo svojom osobnom živote prežíva vzťah k absolútnu. Stojí pred nevyhnutnou otázkou, ktorá sa týka absolútného základu zmyslu. A preto stále ešte jestvuje opravdivá skúsenosť zmyslu, ktorá vychádza z viery v Boha. O túto vieru je treba zápasť a vždy znovu ju osvedčovať a prehľbovať. Keď to robíme prežívame v nej najhlbšiu, všetko prenikajúcu a osvetľujúcu zmysluplnosť svojho bytia. Otvára sa nový horizont rozumenia, v ktorom sa všetko ukazuje v novom svetle a v hlbšom zmysle. Všetko - každá udalosť, každé stretnutie a každá úloha - sa stáva novým spôsobom „zmysluplným“, keď sa vzťahuje k Bohu a z Boha je chápané, zdôrazňuje Coreth a dodáva: „Tak sa z pravej a žitej viery v Boha vytvára nový svet rozumenia, v ktorom sú všetky obsahy 'chápané' na základe ich najhlbšieho zmyslu, a tak 'prežívané' ako zmysluplné. To ukazuje, že vlastným zdrojom, existenciálnym miestom pýtania sa na Boha a viery v Boha je otázka zmyslu ľudského bytia a - ako odpoveď na ňu - skúsenosť zmyslu, ktorá nachádza svoj posledný dôvod a základ len v Bohu.“

(Pokračovanie na 10. strane)

TEODOR KRÍŽKA

Koalícia slepých

*Vraj láska ku vlasti len ťaží cestou k raju,
všetky jej bohatstvá,
a tak ich predávajú:*

postupne fabriky a trate, polia, vody.

*Čím menej majetku, tým sú vraj kratšie schody
do toho ich, no - najglobálnejšieho neba.*

*Načo tam vôbec ísť, veď schudobniť len treba,
a už si tam, v tej zemi utíšených Jóbov,
čo viac už neplačú.*

Veď ako plakať z hrobov!

*Netreba tam škôl, umenia a ani vedy,
a keďže tam už nikto neškrabe si vrede,
štat mnoho ušetri - za lieky, nemocnice.*

*Tam už nik diablovej duši si neupíše,
a tak sa klaňajte a spievajte mu so cťou,
teľaťu zlatému!*

Predajte v obci kostol,

*kláštory predajte kupliarom z nevestincov,
vy, ktorých slepý boh sa dusí slepou mincou.
Predajte Žitný ostrov, spomeňte si na Spiš...*

Slovensko toho má!

A všetko je to nazvyš!

*Za štyri grajciare Dunaj a Zemplín, za tri
Váh, Hornád, Poprad, Hron,
i nad Popradom Tatry,
za šesťak Kysuce, predsa ste gavalieri,
kus modrej oblohy a zeleň po halieri.*

*Slovensko toho má! Tmu v noci, svetlo vo dne,
robotný, krotký ľud a urán na Jahodnej,
vietor i bezvetrie, časy, čo nepostoja,
dievčence na titulky rovno do Playboya.*

Krajina - o takej nesníval ani Dante...

*Čo predat' neviete, to aspoň dobre zdaňte.
Pred dejinami nech raz obstojíme so cťou,
predajte matere a predajte si otcov.*

*Keď nemá vôbec nič, čo ešte človek predá?
Ešte mu zostane na predaj plač a bieda...
Veru dost' popri sne o globálnom šťastí*

*bez minulosti, zmyslu,
bez Boha a vlasti.*

Komunizmus sa väčšinou chápe ako nejaký alternatívny stav spoločenského prebývania. Avšak komunizmus, to je v prvom rade stav mysle, či lepšie povedané, vrcholné štádium určitého myšlienkového procesu ľudského vedomia. Chcel by som sa pokúsiť o popis substanciálneho určenia tohto procesu. Všetko prípadkové by preto malo ustúpiť do úzadia. Za jeho pravú podstatu totiž nepovažujem taký alebo onaký postoj k poznaniu, ten či onen spôsob organizovania či neorganizovania spoločnosti, alebo dokonca jeho morálnosť či amorálnosť. Jeho pravou podstatou je úplná nivelizácia a popieranie hierarchie bytia. Je to patologická nenávisť k bytiu takému, aké bolo Bohom stvorené a prvými ľuďmi v raji dedične zaťažené. Je to túžba vytvoriť nové bytie, nezávislé od pôvodnej hierarchie, ktorá je v očiach komunistov pre človeka ponížujúca.

Keď budem hovoriť o komunizme, nemám väčšinou na mysli len jeho ortodoxne marxistické krídlo. Nejde mi totiž o to, ktorý smer komunizmu sa ukázal akcieschopnejší a presadil sa na scéne reálnej politiky. Ide mi o myšlienkovú podstatu jeho predpokladov a cieľov. Hádky o to, či má k realizácii utópie dôjsť cestou revolučnou, alebo evolučnou, pod vedením robotníckej triedy, alebo úzkej elity, anarchizmom, alebo železnou organizáciou, ponechávam bokom. Nerozlišujem medzi marxizmom, socializmom, anarchizmom, anarcho-komunizmom alebo novou ľavicou. Za dôležitý považujem cieľ komunizmu - antihierarchickú rovnostársku utópiu a myšlienky, ktoré viedli ľudí k podobnému spôsobu myslenia. Tento cieľ spája všetky spomenuté frakcie.

Pri vzniku nenávisti k hierarchii bytia ide spočiatku len o pocit, emóciu v ľudských vedomiach, ktorá musí vykonať prvý osudový krok, aby sa dostala na myšlienkovú cestu, na konci ktorej sa nachádza komunizmus ako zaslepená utopia vzdorujúca prirodzenosti. Tým prvotným krokom je popretie vrcholu hierarchie bytia - osobného Boha Stvoriteľa, motivované ľudskou pýchou, neschopnosťou uniesť podriadené postavenie v hierarchii bytia. Táto pýcha na seba berie podobu morálneho rozhorčenia, vieniaceho Boha zo zla a očakávajúceho nápravu od človeka alebo iných bytostí, stojacich pod úrovňou Boha. Človeka sa dokonca zmocňuje pocit, že má božské vlastnosti, uschopňujúce ho premeniť skutočnosť a vedieť žiť bez Boha, resp. nahraďiť ho. Akonáhle je popreté to, na čom je celá hierarchia fixovaná, dochádza k postupnému popretiu všetkých vrstiev hierarchie a ku konečnému popretiu hierarchie ako takej. Vertikála transcendentálneho presahu sa mení na horizontálu pozemského raja a spoštenie nadobúda kolektívne aj atomicko-individualistické podoby.

Niektorí by mohli namietnuť, že také radikálne popretie prirodzenosti by sa nemohlo nikdy uskutočniť a nemohlo vo svete okupovať v sprítomnenej podobe dejiny, a to počas sedemdesiatich rokov existencie krajiny Sovietskeho zväzku a jej satelitov. To, čoho sme boli však svedkami, nebol uskutočnený komunizmus, ale len snaha o jeho realizáciu. A práve jeho úplná odtrhnutosť od prirodzenosti ho donútila hybridne prežívať a neslávne uhynúť.

Ako sa však mohlo stať, že taká bláznivá idea našla domov v ľudských myšliach?

Už geniálny Carl Schmitt postrehol fakt, že v novodobých európskych dejinách sú politické idey len zvrátené pôvodné pojmy kresťanskej teológie. Tento parazitický spôsob jestvovania im umožňuje okupovať myseľ ľudí. Vedomie Európana je pripravené dvoma tisícročiami formovania kresťanstvom na absorpciu jeho pojmov aj po sekularistickom vyprázdnení a parazitickom prežívaní. Parazitnosť a impotentnosť myšlienky komunizmu, jeho porážka a podrobenie sa realite bytia, sa ukázala v tom, že namiesto uskutočneného popretia hierar-

BRANISLAV MICHALKA

Myšlienkové predpoklady komunizmu

chie, ktorá má svoje korene v teologickej podstate najvyššom - v Bohu a zdarného skonštruovania beztriednej spoločnosti, sa pod tlakom prirodzenosti sformoval do paródie hierarchie, do jej blasfemickej obľudnej tyranskej karikatúry. Tieto vyprázdnené kresťanské pojmy, odtrhnuté od svojej podstaty - Boha, nedokážu prežiť samostatne a úplne prirodzene sa vracajú k svojej parazitickej forme jestvovania tak, že sa napriek vôli svojich nositeľov formujú do pokrivenej podoby pôvodného Poriadku.

Snaha o vytvorenie nivelizovaného raja na zemi sa nevyhnutne musela skončiť tak, ako začala: satanská vzbura proti Bohu a jeho Poriadku sa vždy dopracuje len k smiešno-údesnému opičeniu sa po Bohu, v snahe zohrať za neho zástupnú rolu. A tak sa Boh zamení za antiboha, Hierarchia za antihierarchiu, Náboženstvo za antináboženstvo. V závese za týmito paródiami základných teologických pojmov sa vinú ďalšie: rovnosť pred Bohom sa mení na rovnosť na zemi, láska k bližnému na solidaritu, hriech na odmietanie pokroku a podobne. V konečnom dôsledku sa vytvára súbor ideí, ktoré sú zvráteným zrkadlom kresťanskej teológie.

Problém komunizmu teda nestojí, ako by to radi prezentovali obhajcovia liberalizmu, na dichotómii sloboda-nesloboda, ale na dichotómii Pravda-Antipravda, čo činí z liberalizmu spoluvinníka inštalácie komunizmu. Preto treba chápať rôzne odtiene ľavicového a liberálneho myslenia ako predstupne vzbury proti Božej hierarchii, zavŕšenej v dokonanej antihierarchii, ktorá na seba zoberala v dejinách verbálnu a pojmovú podobu komunizmu.

Domnievam sa, že kto chce obhájiť poňatie myšlienkových predpokladov komunizmu ako anti-hierarchie, musí sám zachovať hierarchiu, ktorú hodlá brániť. Preto by som postupoval v zmysle hierarchickom, o myšlienkových predpokladoch komunizmu, počnúc teológiou, pokračujúc metafyzikou a končiac sociálnou filozofiou. Ako prvé sa pokúsím popísať

TEOLOGICKÉ PREDPOKLADY KOMUNIZMU

Pod teologickými predpokladmi komunizmu môžeme rozumieť vždy len truc-teológiu, teológiu navzdory, ktorá sa sama nereflekтуje ako teológia, ale musí byť ako teológia odhalená, spoznaním zvrátenej paralelnosti k teológii skutočnej, pretože jej teologickosť je automatická a jej predstaviteľmi nevedomená.

Teologické podnety pramenia z dvoch zdrojov. Jedným je vzbura proti Bohu, ktorej príčinou je pýcha a neakceptovanie dedičného hriechu, ako ľuďmi zavineného porušenia dokonalého stavu stvorenia. Druhým je latentný vplyv novozákonného posolstva v sekularizovanej kresťanskej civilizácii, ktorý sa mení pod vplyvom vzbury proti Bohu, na deformovanú paródiu tým, že jeho myšlienky, stratiac teologický základ, blúdia myšliami sekularizovaných kresťanov a nadobúdajú obľudné a fantastické konškvencie a formy.

Vzbura proti Bohu je staršia ako ľudstvo a zasiahla do Bohom sformovaného stvoreného bytia skôr, ako sa vytvoril akýkoľvek typ ľudskej spoločnosti. To je predpoklad, na ktorý netreba nikdy zabúdať. Ľudstvo bolo stvorené do bytia, v ktorom sa neposlušnosť voči Bohu, už stala skutočnosťou. Bola to však, na rozdiel od zvedavej neposlušnosti ľudskej, vzbura vedomá, plná pýchy a resentimentu, ak môžeme túto ľudskú emocionálnu kategóriu použiť v súvislosti s padlými anjeli. Akékoľvek neskoršie negatívne vymedzenie voči Bohu, je preto nutne len kópiu tohto prvotného satanistického odporu. Tento prvotný odpor voči Bohu je integrálnou súčasťou sveta a nachádza sa takpovediac v jeho „atmosfére“, spolu s jeho aktérmi. Stáva

sa tak permanentným pokušením a základom akýchkoľvek retardačných trendov v sociálnom a politickom bytí. Ak je jedným zo základných teologických predpokladov antihierarchie negácia Boha, tak sa nutne jej realizátor ocitá v jednom šiku s mocnosťami temnot. A to či už vedome alebo nevedome. Nech už na seba táto negácia berie akúkoľvek formu, od popierania Božej existencie, cez popieranie dobroty jeho stvoriteľského aktu, či otvorenú nenávisť voči najvyššej forme Bytia, ktorá je pre vzburenca nedosiahnuteľná a preto irituje jeho pýchu; jedná sa vždy o fundamentálny akt, ktorý zakladá akúkoľvek ďalšiu negáciu hierarchie. Tento vzor je prvým myšlienkovým a teologickým predpokladom komunizmu. Aby moje tvrdenia nevyzneli jednostranne, ako žľovité výpady antikomunizmu, dovoľm si zacitovať slávneho austru-marxistu Ernsta Fischera, ktorý nadšene popisuje vzburu proti Bohu, u stredovekých gnostických sektárov: „Rozličné kacírské hnutia mali spoločný názorový základ. Chudobní, poníženi a urazení nemôžu veriť, že tento svet je dielom dobrého tvorcu; gnosticci, manichejci a katarci majú spoločnú predstavu, že ho vytvoril tvorca zlý: Ak Boh pánov je v skutočnosti diablom, môže byť teda duch, ktorého nazývajú diablom pravým bohom. Pre vládcov existuje večný a nedotknuteľný poriadok sveta a s ním tiež večný a v sebe spočívajúci Boh; pre chudákov ...bol takýto Boh neprijateľný. ... Očistec a peklo netreba hľadať na onom svete, pretože sú tu... Toto peklo a očistec je treba premôcť a na zemi zriadiť ríšu spravodlivosti - a chudobní si ju predstavovali ako komunistické spoločenstvo majetku...“ Je vidieť, že komunisti si boli tejto afinity medzi heretikmi a sebou vedomí a radi sa k nej hlásili. Ako ďalší príklad môže slúžiť práca Friedricha Engelsa: Nemecká sedliacka vojna, pojednávajúca so sympatiami o rebéliách, počas reformácie v Nemecku. Tým, že hovoríme o heretikoch, sa zároveň dostávame k druhému teologickému predpokladu, ktorý je úzko spätý s kresťanstvom, či skôr s jeho hereticickou stránkou.

Druhým teologickým predpokladom komunizmu, je súbor výrokov a skutkov Nášho Pána Ježiša Krista a jeho apoštolov, obsiahnutý v Novom zákone, ktorý sa stal podvedomou súčasťou európskych myšlí, stravovaných v súčasnosti moderným sekularizmom.

Myseľ konajúca prvý teologický predpoklad antihierarchie, ničiac Boha a dosadiac na jeho post nejakú stvorenú entitu, postupuje automaticky v blasfemickej paródii hierarchie a zmocňuje sa Kristovho posolstva oprosteneho od transcendentného základu. Oprostene od Boha, stávajú sa myšlienky o blahoslavenstve chudobných, boháčoch a ľavých neschopných prejsť uchem ihly, živote na spôsob poľných ľalií, milosrdenstve voči ubiedným, eschatologických trestoch pre lakomcov a boháčoch a ďalšie, ideovou základňou pre nivelizačnú revolúciu. Ak je infiltrácia sekularizovanej mysle, latentným posolstvom evanjelií, ňou nerefektovaná, zahľujú sa tieto pocity do sentimentálneho kliše solidarity a sociálnosti, na ktorom si nevšimnú jeho pakresťanské korene práve tí, ktorí si nevedomujú afinitu kresťanstva a európanstva, čiže Európania samotní. Pre nich je tento spôsob myslenia podmienený

príslušnosťou ku kultúre a preto môžu nenávidieť kresťanstvo a zároveň zaujímať postoje a názory z neho odvodené. Ak je táto infiltrácia uvedomená, mení sa Ježiš Kristus na protorevolucionára nivelizmu a antihierarchie, prípadne roztancovaného guru, na čele potulnej komúny. A tak myšlienky evanjelií poleťujú v myšliach, ako neukotvené balóny vo vetre, berúc sa smerom posledného závanu, alebo sýtiac sa pocitmi a emóciami, odlietajú do krajiny iracionálnych absurdít. Keď príde ten správny inštrumentalista a udrie na tieto rozladené struny, dokáže z nich vylúdiť tú správnu kakofóniu, na ktorú čakajú mysle pripravené odmietnuť Boha. Vtedy zbožne načúvajú tušiac, že by im to malo niečo pripomínať, ale už nevedia celkom dobre čo. Ale tušenie v nich zostalo a tak keď nie je symfónia, bude dobrá aj kakofónia. Parodizovaná verzia evanjelií, sa tak stáva druhým teologickým predpokladom komunizmu. Na dôkaz o nutnosti kresťanstva pre vznik komunizmu, je dobré zacitovať klasika katolíckeho konzervativizmu, Josepha de Maistre, z jeho knihy O pápežovi a pápežstve, aby sa ukázalo, že až s príchodom Krista a jeho posolstva je vôbec možné blúzniť o rovnosti všetkých a všetkého: „Človek sa rodí slobodný! Aké bláznivé tvrdenie, keď predsa opak je pravdou. Vo všetkých dobách a na všetkých miestach, až do založenia kresťanstva, ba aj vtedy keď toto Náboženstvo vniklo už dostatočne do srdca, otroctvo bolo považované za vládnú nevyhnutnosť a za normálny politický stav národov, v republikách aj v monarchiách a žiadnemu filozofovi nezišlo na myseľ, aby otroctvo odsudzoval... Kto dostatočne študoval smutnú ľudskú povahu vie, že človek vo všeobecnosti, ak je ponechaný sám na seba, je príliš zlý na to aby bol slobodný.“ Z toho vyplýva, že až kresťanstvo začalo, vďaka Božej milosti, pomalú a namáhavú korekciu stavu zavineného dedičným hriechom a uľahčilo otrokom ich údel, avšak na žiadny pád nezrušilo nerovnosť spoločenskú a koniec-koncom ani otroctvo, lebo to tu stále zotrúva, len pod rôznymi prefarbeniami a kozmetickými úpravami. Ten myšlienkový náboj, ktorý tvoril v Kristovom posolstve predpoklad pre uľahčenie údelu spodných vrstiev spoločnosti, sa však odtrhnutím od svojej podstaty zmenil na predpoklad pre rôzne sociálno-mesianistické a utopické blúznenia. Ako jeden z prvých dôsledne analyzoval súvislosti medzi heretickým kresťanstvom poznačeným chiliazmom a gnosticismom a moderným sekulari-

zovaným mesianizmom Eric Voegelin. Vo svojej knihe Nová veda o politike Voegelin píše: „Šarvátky rôznych poňatí pravdy v Rímskej ríši skončili víťazstvom kresťanstva. Nesporným výsledkom tohoto víťazstva bolo odboženie svetskej mocenskej sféry. Dalo sa predpokladať, že s príchodom modernej doby dôjde k opätovnému zbožšteniu človeka a spoločnosti. ... Opätovným zbožštením však nemám na mysli obrodu polyteistickej kultúry v gréckorímskom duchu. Moderné znovu zbožštenie má svoj zdroj skôr v kresťanstve a odvodzuje sa z tých jeho zložiek, ktoré boli univerzálnou cirkvou potlačované ako kacírské.“ Voegelin ďalej zasazuje chiliasťické blúznenie o konci starého sveta a vzniku nového do línie vývoja novodobých socialistických a komunistických hnutí. Chiliazmus odsúdený oficiálne Cirkvou a zosmiešnený sv. Augustínom v Božom štáte, prežíva v stredovekých sektách, aby sa po transformácii do antimetafyzickej podoby stal základom komunistického myslenia. Obsahuje v zásade už takmer všetky sociálne požiadavky komunizmu a komunizmus si z neho aj naďalej ponecháva mystické vizionárstvo vo vzťahu k budúcnosti. Voegelinovi patrí veľká zásluha na presnom vyhľadani pôvodu komunistických myšlienok v kresťanstve. Dovedejšie nepochopenie heretických koreňov komunizmu a ich zamieňanie za kresťanstvo vo všeobecnosti, viedlo totiž u mnohých konzervatívov k príklonu ku tzv. „konzervatívnej revolúcii“, ktorá obviňovala kresťanstvo z deštruktívnej a nivelizačnej podstaty. Ľudia ako Ernst Juenger, Moeller van der Broeck či Július Evola radi opakovali Nietzsche zavedené kliše o kresťanstve, ako prejave resentimentu menejcenných. Že to bolo inak a že za anarchickými výbuchmi sociálnych revolúcií bola prítomná heréza, svedčí aj popis nemeckej sedliackej vojny z pera Gustava de Lamarzelle: „Ale tiež je nemenej isté a nepopierateľné, že by sa sedliaci nikdy neboli búrili, keby nemohli podporovať a ospravedlňovať svoje požiadavky pohnútkami náboženskými, ktoré im poskytla heréza; a že by teda nikdy nevyvukla hrozná vojna sociálna, keby si boli ich pomáhači nezmysleli dať jej charakter vojny náboženskej.“ Podobne stojí za sociálnou revolúciou moderného komunizmu sekularizované náboženstvo a jeho teologické predpoklady, ktoré som spomenul. Od nich sa odvíjajú ďalšie predpoklady metafyzické.

(Pokračovanie v budúcom čísle)

Kresba: Andrej Mišanek

(Dokončenie z 1. strany)

Táto kniha rozpráva o čase a priestore predovšetkým v teoreticko-metodologickej rovine. V celkom konkrétnej rovine o tejto dialektike hovorí Michel Foucher v knihe „Europáská republika, historicko-geografický pohľad“ (Barrisre-Principal, Brno 2002).

V kontexte tejto dialektiky času a priestoru by bolo skutočne nezodpovedné nepoložiť si otázku, kde vlastne leží Slovensko. V tejto otázke sa nepýtame na abstraktnú polohu Slovenska, určenú polohou v rámci siete populníkov a rovnobežiek, ale na jeho konkrétnu polohu v sieti zrážok medzi civilizáciami.

Východná hranica západnej, európskej civilizácie má podľa S. P. Huntigtona prevažne severojužný smer. Tiahne sa pozdĺž štátnej hranice Ruska, potom ide naprieč Bieloruskom, Ukrajinou, Rumunskom, Srbskom a napokon Bosnou a Hercegovinou. Slovensko leží v blízkosti tejto hranice. Jeho poloha je preto podvojná. Je určená jeho vzťahom k európskej civilizácii, presnejšie k jej tvrdému jadru. Tento vzťah spočíva na dialektike periféria-jadro. Okrem toho je poloha Slovenska určená aj vzťahom k susedným civilizáciám. Je to predovšetkým vzťah k pravoslávnej civilizácii a potom aj vzťah k civilizácii islamskej. Tento vzťah je určený dialektikou hradby a mostu.

V tejto zložitej sieti vzťahov sa vyformoval aj náš slovenský genius loci. Dejiny Slovenska a Slovákov sa odlišili od dejín susedných krajín a národov, ktoré spolu s nami ležia v blízkosti východnej hranice západnej civilizácie. Nielen naša minulosť, ale rovnako aj naša prítomnosť a budúcnosť sú ovplyvnené touto polohou.

S. P. Huntigton uvádza zopár základných črt európskej civilizácie. Podľa nich Slovensko jednoznačne patrí k tejto civilizácii. Európa sa formovala ako nodálny región, ako priestor organizujúci sa okolo určitých civilizačných centier, z ktorých sa civilizácia šíriala dookola ako vlny morského prílivu. Najskôr to bolo Rímske impérium, formujúce sa okolo antickeho Ríma. Slovensko bolo na hranici, ktorú tvoril Dunaj a Limes Romanus. Bola to hranica, ale nie nepriepustná hrádza. Antická civilizácia ňou prenikala hlboko do nášho územia. Stačí spomenúť nápis na trenčianskej skale či zápisky Marca Aurélia, písané kdesi na Hrone. Neskôr, keď sa rímske impérium rozpadlo na dve časti, keď civilizačné vlny vychádzali z dvoch centier, z Ríma a Konštantinopolu, ocitlo sa Slovensko v siločiarach oboch centier. Stredovek, Európu katedrál, kláštorov, univerzít, krížových výprav a čiernej smrti, poznáme aj u nás. Každý významnejší pohyb, ktorý sa udial vo vtedajšej Európe, zasiahol aj našu krajinu. Renesancia, humanizmus, reformácia spolu s protireformáciou rovnako ako aj osvietenstvo a absolutizmus patria ku kľúčovým kapitolám aj našich dejín. Slovensko bolo začlenené aj do víru dejín, ktorý začal veľkou francúzskou revolúciou, pokračoval napoleonskými vojnami a s nimi spätým nacionálnym pohybom, aby napokon vyúsťil do kataklizmy svetových vojen.

Genius loci Slovenska sa formoval v kontexte týchto udalostí. Každá z nich nás stále tesnejšie zväzovala s dejinami európskej civilizácie. Každá z nich sa však u nás prejavila špecifickým spôsobom. Bola viac alebo menej modifikovaná periférnou polohou Slovenska. Ako je táto skutočnosť, táto naša príslušnosť k európskej civilizácii reflektovaná?

Keď Ortega y Gasset vraví o Európe, má na mysli predovšetkým Anglicko a Francúzsko. Nemecko je pre neho opozdilec. Rakúšan F. Heer v knihe „Evropské duchovní dějiny“

Genius loci alebo Zrážka civilizácií

(Vyšehrad 2000) takmer nič nehovorí o duchovných dejinách národov na východ od Viedne. Keď Š. Zweig hovorí o Európe (Svet večerajška, Promo International, Bratislava 1994) myslí tým svet na západ od Viedne. Nič nenasvedčuje tomu, že by taký vzdelaný a kultivovaný človek, akým nepochybne Zweig bol, mal čo i len tušenie, že len 60 kilometrov na východ od Viedne žije od nepamätí slovenský národ. Keď napokon cestoval na východ do slovenského priestoru, ocitol sa v neznámom svete plnom prekvapení. R. Quardini otvorene priznáva (L. Hanus, Romano Quardini, Lúč, Bratislava 1994), akým prekvapením pre neho bolo stretnutie s ruskou literatúrou, predovšetkým s Dostojevským, aké nové obzory a aká nová hĺbka sa pred ním otvorili. J. B. Durassele v knihe „Dejiny Európy a Európanov“ (Fortuna Print, Bratislava 2002) sa tiež len veľmi okrajovo zmieňuje o krajinách na východ od Viedne.

Ani jedného zo spomínaných autorov nemožno obviniť z osobnej zaujatosti. Ono to je prosto tak. Aj vzdelaní ľudia zo západnej Európy trpia vľachou tmou, ak sa zapozierajú smerom na východ. Menej vzdelaní pridávajú k tomu pocit nadradenosti. V tomto zornom poli sa národy a krajiny európskej civilizácie, ležiace v blízkosti jej východnej hranice, strácajú v hmle. V povedomí tvrdého jadra Európy sú zreteľne marginalizované. Sú perifériou, priestorom, kde vyžarovanie západnej kultúry vyznieva do prázdna. Hic sunt leones.

Ale aj naše zorné pole je takéto. Sami seba vidíme paradoxne presne takto. Postoje mnohých reprezentantov nášho politického a kultúrneho života ako aj atmosféra vytváraná našimi médiami tomu nasvedčujú. S akýmiš čudným zadostučinením sa štylizujú do polohy ďalekého a zaostalého príbuzného, ktorý ponížene a v hlbokom predklone prekračuje hranice Európy. Celkom pokojne necháme zo sochy kráľa Svätopluka odstrániť slovenský dvojkriž. Celkom pokojne robíme podobné hanebné kroky, jeden za druhým. Je to hlboká neznalosť vlastnej krajiny a vlastného národa, ich dejín a postavenia v európskych siločiarach. Je to neznalosť, no nielen neznalosť. Je to aj chyba charakteru, chyba akoby zapísaná kdesi v hĺbke našej DNA.

Poloha Slovenska je však výrazne podvojná. Určená je nielen vzťahom k tvrdému európskemu jadru, ale aj vzťahom k východným susedom. Za týmto vzťahom sa skrýva dialektika hradby a mostu. V tejto sieti vzťahov zjednodušená, čierno-biela schéma jadro-periféria dostáva celkom inú podobu, iný zmysel.

Slovensko leží v priestore opakujúcich sa konfliktných zrážok. Nie lokálnych či regionálnych, ale civilizačných zrážok s nomádkymi civilizáciami a civilizáciou islamskou. Avari, Maďari, Tatári, Turci. Jedna vlna neeurópskej civilizácie za druhou. Jedna vojna za druhou, a pritom všetky tak odlišné od vojen v rámci Európy.

Pre našu krajinu sú to všetko negatívne udalosti, patriace do kategórie longue derée. Zanechávajú trvalé, ťažko zmazateľné stopy. Zničená, vyľudnená krajina, rozbité hospodárstvo, zničená politická organizácia, zdevastované právo a kultúra. Opätovne treba začínať odznova. Často na zelenej lúke. Vzhľadom na vývoj v západnej Európe to znamená jeden fázový posun za druhým. Pre Európu na západ od nás to boli všetko okrajové udalosti. Boli to

aktuálne hrozby, ktoré sa však neuskutočnili, pretože každý z týchto civilizačných konfliktov končil v našom priestore. Ďalej na západ výraznejšie neprenikol.

Takto formoval náš genius loci naše a spolu s nimi aj európske dejiny. Slovensko fungovalo ako „cordon sanitaire“ západnej, európskej civilizácie. Ako hradba či nárazníková zóna odrážala, tlmil, asimiloval nájazdy cudzích, neeurópskych civilizácií. Nie periféria, kde sa nič nedeje, kde západná civilizácia vyznieva do bezvýznamného prázdna, ale miesto, hradba, na ktorej sa opakovane rozhodovalo o bytí a nebytí Európy.

Tvrde jadro európskej civilizácie by veru vyzeralo celkom inak, keby v kritických chvíľach tento „cordon sanitaire“ nefungoval.

Skutočnosť, že Slovensko bolo neustále súčasťou tohto ochranného korónu, nie periférie, ale hradby, kde sa často rozhodovalo o existencii európskej civilizácie, uniká pozornosti. Nie je reflektovaná ani obyvateľmi západnej Európy, ale ani nami samými.

Funkcia hradby je dialekticky spätá s funkciou mostu. Je to most, ktorý preklenuje hranicu medzi západnou a východnou civilizáciou. Má rovnako dlhé dejiny ako hradba. Postavený je na prastarom slovanskom základe. Jazyková príbuznosť preklenujúca slovanské etniká na oboch stranách civilizačnej hranice, je fenoménom, ktorý možno označiť ako „longue durée“. Tento spoločný prazáklad začal nadobúdať tvar a štruktúru vďaka rozhodnutiu kráľa Rastica (Rastislava) zriadiť na svojom území vlastnú cirkevnú organizáciu pod vedením domácich, slovenských biskupov a kňazov. Nasledoval list (roku 862) byzantskému cisárovi Michalovi III. So žiadosťou, aby mu poslal biskupa a učiteľa, ktorí by slovenskému ľudu hlásali evanjelium v jeho vlastnom jazyku.

Bol to zakladateľský čin „par excellence“.

Vo väzbe na starý prazáklad antipoval budúcnosť. Položil základný kameň mostu medzi východnou a západnou civilizáciou vŕtáčiac tak štruktúru prichádzajúcim časom. Základný kameň mostu bol položený tu u nás, nie inde. Od tých čias naše dejiny sú poznačené prítomnosťou tohto mostu.

Kráľ Rastic je skutočný pontifex. Pravoslávna cirkev podčiarkla a vyjadřila túto skutočnosť jeho svätorečením.

Keď bol základný kameň položený, stavba mostu medzi západnou a východnou civilizáciou, medzi Rímom a Byzanciou, sa mohla začať. Cyril s Metodom priniesli k nám písmo a Písmo (v zrozumiteľnom jazyku). Dejiny našej krajiny už viac neboli písané iba na vode. Priniesli nášmu národu jasnú reč, myslenie, etiku, právne normy. Vo vznikajúcich kultúrnych, cirkevných a štátnych inštitúciách sa formovala identita národa. Dielo začaté tu, u nás, sa po siločiarach prastarého slovanského základu šíriť do Čiech, Poľska, Ruska, Bulharska, Srbska, Chorvátska. Most, ktorý sa u nás začal stavať, umožňoval Európe začať dýchať oboma polovičkami jej pľúc, západnou a východnou naraz.

V sicilskom Monreale stojí veľkolepá katedrála z 12. storočia. Stavali ju z oboch koncov naraz, z východného a západného súčasne. Z východu ju stavali Byzantínci, zo západu Normani. V polovici katedrály sa stavitelia stretli. Východný stavebný a výtvarný štýl sa stretol so západným. Grécke texty sa

prelínajú s latinskými. Stavba bola dokončená a stojí dodnes.

Podobné dielo v rovnakom duchu sa „za onoho času“ začalo stavať a ju u nás. Aj náš most mal preklenúť, spojiť východnú civilizáciu so západnou. Mal, ale ostal nedokončený. Staval sa počas búrlivej a dramatickej zrážky oboch civilizácií. Brehy, ktoré sa pokúšal preklenúť, neboli stabilné. V 10. storočí sa od základov otriasal západný breh. Nájazdy Vikingov, Arabov, Maďarov západnú civilizáciu takmer zničili. Keď Európa prestala túto pohromu, začali turbulencie na východnom brehu. Schizma, osmanská hrozba, križiacke výpravy, dobytie Konštantinopolu križiakmi štvrtej križiackej výpravy (1204) a napokon definitívny pád Konštantinopolu pod tlakom Osmanov (1453). Celý východný breh sa zrútil. Celý priestor sa akoby „prepóloval“. Z miest, odkiaľ k nám prichádzalo cyrilo-metodské poslanstvo, začala teraz prichádzať osmanská hrozba. Náš slovenský priestor prestal byť miestom, kde sa buduje most a stal sa miestom, kde sa začala budovať hradba pred agresívnou civilizáciou.

Most kráľa Rastica nestojí. Netrvá tak ako trvá katedrála v Monreale. Trvá inak. Trvá ako spomienka, ako pamäť na udalosť, ktorá sa „za onoho času“ odohrala „na onom mieste“, vtedy tu, u nás. Trvá ako genius loci zakorenený v našej krajine. Zakladateľské činy, ku ktorým Rasticovo rozhodnutie nesporné patrí, zakladajú čas určitej štruktúry. Nie je to abstraktný, univerzálny čas, ale čas viazaný na určité miesto. Nie je to nezvratný čas, ktorý historické udalosti nemilosrdne vyláča do zabudnutia. Je to čas, ktorý má štruktúru, ktorú M. Eliade nazýva „l' éternel retour“ (Mírcea Eliade, Mýtus o večnom návratu. Oikumene, Praha 1993). Je to pamäť naviazaná na miesto, kde sa zakladateľský čin udial, pamäť, ktorá trvá, ktorá sa znova a znova aktualizuje.

Pamäť miesta, kde sa spomienka stáva prítomnosťou.

Z tohto hlbokého prameňa čerpali a rozdávali silu diela Jána Baltazára Magina, Mateja Bela, Juraja Papánka. Nebolo by Antona Bernoláka, Jána Holého, Jána Kollára, nezrodila by sa generácia štúrovcov, nebolo by Štefana Moyses, Karola Kuzmányho či Andreja Kmeťa, keby nejstvoval náš slovenský genius loci a jeho „l' éternel retour“, jeho znova a znova.

Iba tomuto hlbokému prúdu, tomuto „longue duree“ vďačíme za slovenskú štátnosť, ktorá sa drala na svetlo božie v ťažkých turbulenciách 20. storočia. Zakladateľský čin kráľa Rastica sa dočkal po tisíc rokoch aktualizácie v rozhodnutí pápeža Pavla VI. vyhlásiť roku 1977 samostatnú slovenskú cirkevnú provinciu. Podobne sa tak stalo aj v preambule slovenskej ústavy. Udalosť „onoho času“ ožili v novom historickom kontexte, keď pápež Ján Pavol II. vyhlásil sv. Cyrila a Metoda za spolupatrnov Európy, pripomenúc tak Európe, že by mala dýchať oboma polovičkami svojich pľúc.

V dejinách, ktoré majú štruktúru „l' éternel retour“, je každá spomienka zároveň výzvou a povinnosťou znova aktualizovať dávnu udalosť v novom historickom kontexte. Je to povinnosť vernosti, povinnosť nezabúdať. Porozumieť nášmu slovenskému geniovi loci, čítať dejiny vo väzbe na dedičstvo otcov, čítať ich ako zakorenené v našej krajine, našej vlasti. Vidieť, ako globálny stret civilizácií dostával a dostáva svoju konkrétnu a neopakova-

tefnú podobu v závislosti od našej polohy, od nášho miesta v spleti globálnych siločiar. Skultivovať naše národné vedomie a svedomie, aby boli naše, a nie cudzie.

Neľahká, ale existenčne nutná kultúrna povinnosť.

Naša pamäť, naša národná mentalita, naša verejná mienka majú a musia byť slovenské, nie iné. Štvrté prikázanie treba doviesť do dôsledkov. Nestačí však, aby sa tento proces odohral iba v intimite nášho vedomia a svedomia. Naše národné bytie, naša v rodnej zemi zakorenená pamäť musí byť zjavná. Aj naša slovenská krajina musí byť skultivovaná, musí mať svoju neopakovateľnú identitu. Musí byť zjavné, čo si naša krajina pamätá, na ktorých miestach je jej pamäť skoncentrovaná.

Genius loci je idea, ktorá sa dožaduje zhmotnenia. Sochy a pamätníky majú stáť na svojom mieste, nie inde.

Nevieme, ako sa to robí, ako sa treba starať o genia loci? Stačí si napríklad prečítať „Úvahy o symbolickej geografii“, knihu „Dejiny Maďarska“ od L. Kontrela (Nakladateľství Lidové noviny). Návod a inšpirácia je daná, niet sa načo vyhovárať.

Naša situácia je však veľmi špecifická. Náš genius loci má svoje negatívum. Svojho temného dvojníka, ktorý mu kráča verne v pätách ako tieň. Niečo, čo inde by sme asi ťažko hľadali. Za „onoho času“, keď vznikol samostatný slovenský parlament, vtedy ešte Slovenská národná rada, istý poslanec vyhlásil, že sa mu pri pohľade na slovenský štátny znak, na náš dvojkriž dvíha žalúdok. To nie je žiadna spomienka na minulosť, ktorú odvíjal čas. Je to spomienka na prítomnosť, pretože tento muž opäť prebehol po čudnom moste do nášho parlamentu, a hlavne preto, že jeho postoj je stále živý. Nie je to postoj iba onoho muža, ale dnes je to aj postoj našich najvyšších inštitúcií. Stačí osadiť sochu kráľa Svätopluka na Bratislavskom hrade, stačí vysloviť „starí Slováci“ a strne sa huriavk ako na rákoši. Hlučné, nekonečné a nezmyselné „bla-bla-bla“ nedokáže zakryť neveriteľnú zášť. Spod tohto rámsu vychádza na povrch v kryštalickej čistej forme nuansa, na ktorú si dávnejšie v slovenskom parlamente sŕažoval onen muž.

Je to ťažký paradox, pretože tento cudzí postoj je zároveň našim, žije v našom slovenskom parlamente. Hmataťne prítomný v našom každodennom živote. Naša chronická schizofrénia. Ťažká choroba mimo každej reflexie, presnej diagnózy a terapie. Skrytá v hmle nášho národného podvedomia. Podobná prastarému dedičnému hriechu, ktorý sa v novom dnešnom historickom kontexte aktualizuje, prechádza do akútnej formy.

Štefan Moyses na zakladajúcom sneme Maticy slovenskej povedal slová, ktoré podľa S. H. Vajanského mrazili. „Keby jeden národ hrozným osudom nemohol byť vzkriesený zo sna smrti duševnej, žiadúcejšie by bolo, aby všemohúci Boh národ náš z obličaja zeme vyhládil, než aby sme po tisícročnej duševnej porobe ešte i budúce v podobnom otroctve sebe i človečenstvu na potupu živorili!“ (S. H. Vajanský, Život Štefana Moyses, Matica slovenská 1997).

Dnes by sme nemali čítať tieto slová iba v minulom čase. Platia znova. Aj toto je variant, jedna z reálnych možností. Genius loci, jeho v krajine zakorenená pamäť nemá nikým a ničím garantovanú existenciu. Aj „l' éternel retour“ môže mať koniec. Zrážka civilizácií pozná aj takéto finále. No nie je to žiaden osud, žiadna nevyhnutnosť, ale dôsledok slobodného rozhodnutia.

Nevernosť sebe, nevernosť svojim mýtvm ako aj ešte nenarodeným, dobrovoľná strata pamäti sa celkom spravidlo končí samovraždou.

V dejinách sú udalosti, o ktorých sa ťažko píše, ešte ťažšie hovoriť. Je tu totiž obava, že človek môže sklzuť k patetike, alebo k istým šablónam, ktoré v konečnom dôsledku nepovedia všetko o hrôze, ktorá sa udiala.

Hladomor v Ukrajine. Slovenský čitateľ nevie o tejto tragédii takmer nič. Nevie, že v 20. storočí Ukrajina prežila tri hladomory: v rokoch 1921-1922, 1932-1933, 1946-1947. Ten druhý bol najmasovejší a najkrutejší. Ako tvrdia historici, v rokoch 1923-1933 v Ukrajine na následky hladomoru zomrelo okolo 10 miliónov ľudí. To znamená, že denne zomieralo v Ukrajine okolo 25 tisíc ľudí.

Šesťdesiatštyri rokov komunistického vládnutia boli naozajstnou Golgotou pre Ukrajinu - tri hladomory, nespočetné deportácie, fyzický a morálny teror... Diktatúra proletariátu tu vyskúšala všetky spôsoby represíí.

V jednom zo svojich vystúpení pri tejto príležitosti bývalý prezident Ukrajiny Viktor Juščenko povedal: „V dlaniach držím klas pšenice. Keby som ho tak mohol podať malému chlapcovi, ktorý zomrel od hladu v roku 1933 blízko poľa v dedine Krutý Černihivskej oblasti, ale aj malému dievčatku v dedine Vileňka Žytomyrskej oblasti, žene v dedine Krasnohirka v Odeskej oblasti, mužovi v dedine Teplivka Poltavskej oblasti. S nesmiernym bóľom v srdci chcel by som tento klas podať aj svojmu dedovi Ivanovi, ktorý zomrel od veľkého hladu vedno s celou svojou veľkou rodinou v roku 1932. Chcel by som tento klások odovzdať stovke, tisícke mestečiek a dedín Ukrajiny. V Kyjevskej, Doneckej, Čerkaskej, Mykolajivskej oblasti a na Kubani. Keby som tak mohol cez desaťročia podať tieto zrnka dedinám -Lutsku v Char-kivskej oblasti, Kosenka v Sumskej oblasti, Zajcivci v Luhanskej oblasti - dedinám, v ktorých takmer do jedného vymreli ľudia. Takáto bola „zatva“ veľkého hladu. Na otázku, čo je Hladomor, mám len jednu odpoveď - je to genocída“. Sú to slová, ktoré by nemali nechať ľahostajnými nikoho ani u nás, na Slovensku.

Podme však po poriadku. V čase prvého hladomoru tzv. potravinárske oddiely konfiskovali dedinčanom obilie. Hovorilo sa, že pre potreby štátu, ale v skutočnosti to bol zámer - vyhladovanie regiónov, ktoré nesúhlasili s vtedajšou agrárnou politikou. V. I. Lenin osobne posielal vtedajšiemu ukrajinskému predsedovi vlády Rakovskému telegramy s požiadavkami posielat' z Ukrajiny čím viac obilí. Neskôr ho kritizoval za neplnenie príkazov. To bola iba prelúdiá k veľkej tragédii. Keď v čase kolektivizácie v Ukrajine vzbĺklo takmer dva tisíc vzbúr, vtedy Stalin využil Leninove skúsenosti a vrakoch 1932-1933 umelo vyvolal v Ukrajine hladomor. Súbežne s tým začali sa represie proti ukrajinskej inteligencii a duchovenstvu. Tieto udalosti mali charakter genocídy, pretože boli nasmerované proti trom hlavným pilierom ukrajinského národa - dedine (okolo 70%), inteligencii a duchovenstvu. Že hladomor bol nasmerovaný práve proti Ukrajine, svedčí o tom aj napríklad oficiálna blokáda administratívnych hraníc Ukrajiny s Ruskom a Bieloruskom, taktiež ohromné cenové disproporcie na chlieb v Ukrajine a Rusku. Zomierali teda Ukrajinci, ktorí žili na najúrodnejších černozemoch, ktoré ešte nie tak dávno dokázali nakŕmiť pol Európy. Ničoho sa tak sovietske impérium nebálo ako Ukrajincov, preto jeho represívna optika bola namierená práve proti nim.

Súbežne s vyhladovaním ukrajinskej dediny pokračovala aj likvidácia ukrajinskej inteligencie. Keď sa ho-

vorí o stalinskom despotizme, mnohým sa vybaví aj rok 1937. Je však pravdou, že stalinské represie sa v Ukrajine začali oveľa skôr. Archivné materiály svedčia o tom, že od roku 1927 po rok 1937 v Ukrajine bolo uväznených 274 tisíc ľudí. V priebehu roka a pol v období rokov 1937-1938 bolo orgánmi NKVD uväznených 270 tisíc obyvateľov Ukrajiny, približne toľko ako za predchádzajúcich desať rokov. V roku 1937 bolo uväznených 160 tisíc občanov, z nich 67 tisíc 767 osôb bolo odsúdených na smrť zastrelením. Čistky nepoľavili ani v roku 1938. Za prvých šesť mesiacov bolo uväznených takmer 110 tisíc občanov Ukrajiny a 55 600 bolo odsúdených na smrť zastrelením.

Triedny boj sa preniesol z politic-

A svet o tom vedel...

kej platformy do kultúrnej sféry. Najväčšmi sa dotkol práve ukrajinských spisovateľov. V roku 1933 boli uväznení: Metelij Kičura, Vasyl' Atamanuk, Fedir Maluckyj, Dmytro Zahul, Volodymyr Jarošenko, Mychajlo Kozoris, Mečyslav Hasko, Serhij Pylypenko, Volodymyr Hžyckyj, Ivan Tkačuk, Oles Dosvitnij, Ostap Vyšňa, Vasyl' Bobynskyj, Myroslav Irčan, Mychajlo Jalovyj. Po zatknutí Mychajla Jalového spisovateľ Mykola Chvyľovyj 13. mája 1933 spáchal samovraždu. V liste, ktorý po sebe zanechal, boli aj také slová: „Zatknutie Jalového - to je likvidácia celej Generácie...“ O rok na to do väzenia sa dostávajú ďalší spisovatelia - Oleksa Slisarenko, Maksym Lebid', Hryhorij Kosynka, Vasyl' Mysyk, Anton Krušelnický, Petro Vančenko, Vasyl' Vražlyvyj, Dmytro Horďijenko, Hryhorij Epik, Kost' Kotko, Mykola Kuliš, Andrij Paniv, Jevhen Plužnyk, Valerian Poliščuk, Valerian Pidmohyľnyj, Geo Škurupij a tak by sme mohli pokračovať.

Ukrajinská kultúra zaznamenala nepredstaviteľné straty. Môžeme si len predstaviť ako by títo majstri slova, boli medzi nimi literáti svetovej úrovne, za ktorých diela by sa nehanbila žiadna národná literatúra, boli obohatili nielen ukrajinskú, ale aj svetovú literatúru.

Keď Stalin vyhlásil generálnu líniu bolševickej strany smerom k likvidácii vidieckeho obyvateľstva, zároveň začal ťaženie proti ukrajinskej inteligencii ako „triedneho medzičlánku“, aby prostredníctvom fyzickej likvidácie duchovne zničil národ a tak pozabavil ho perspektívy národného obrodzenia.

Pravdu o hladomore v Ukrajine totalitný sovietsky režim dokázal priam majstrovsky utajovať, preto doniesť ho do povedomia mnohých ešte aj dnes nie je také ľahké. Koncom augusta 2007 v Bezpečnostnej službe Ukrajiny (SBU) sa udialo niečo také, čo sa mnohým ani len nesnívalo. Uskutočnila sa tu prezentácia vydania - Odtajnená pamäť. Hladomor 1932-1933 v Ukrajine v dokumentoch GPU - NKVD. Ide o zborník dokumentov, v ktorom sú vysvetlené príčiny a následky najväčšej ukrajinskej katastrofy 20. storočia - hladomoru-genocídy.

Svet vedel o tomto nešťastí, lenže zaryto mlčal. Strach pred Stalinom bol väčší než ľudské nešťastie.

V roku 2007 charkovské vydavateľstvo Folio v spolupráci s Talianskym inštitútom kultúry v Ukrajine vydalo Listy y Charkova. Vydanie obsahuje podrobné služobné hlásenia, ktoré talianski diplomati v ZSSR posielali svojej vláde o hladomore v rokoch 1932-1933 na Ukrajinu a severnom Kaukaze. Sú to unikátne materi-

ály, ktoré sa nachádzajú v archíve Ministerstva zahraničných vecí Talianska a svedčia o jednej z najväčších tragédií v dejinách Európy 20. storočia.

Lubica Harbuľová v príspevku Hladomor na Ukrajinu v rokoch 1932-1933 z pohľadu československej diplomacie, ktorý vyšiel v zborníku príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie, ktorá bola venovaná práve tejto téme a konala sa v Prešove v novembri v roku 2007, poznamenáva, že v správe československého veľvyslanectva z 1.4.1933 sa opätovne konštatovalo pretrvávajúce problémy na Ukrajinu, na Kaukaze a v Povolží. Dôkazom katastrofálnej a napätej situácie boli aj listy, ktoré prichádzali na veľvyslanectvo v jarných mesiacoch 1933. Takmer všetky vypovedali o

hlade a všeobecnom nedostatku. V jednom z nich bola opísaná situácia na Ukrajinu: „Na Ukrajinu a na čiernomorskom pobreží je skutočný hlad. Celé dediny sa živí trávou, kôrou stromov, ľudia puchnú a umierajú od hladu. Úmrtosť detí je úžasná. Šírila sa epidémia ako následok trvalej podvýživy sa hlásia. Príšera hladu stáva sa hroznou skutočnosťou. Všade je nedostatok potravín a predmetov dennej potreby. Ľudia umierajú ako muchy.“

Téma hladu bola tabuizovaná. Ale boli to znovu spisovatelia, ktorí nemlčali, ale svojimi dielami hovorili svetu o genocíde na ukrajinskom národe. V tejto súvislosti nemožno nespomenúť román Mária Ulasa Samčuka, ktorý bol vlastne prvým románom v ukrajinskej literatúre o tejto tragédii. Spomínané dielo vyšlo v niekoľkých svetových jazykoch, takže sa s ním mohol zoznámiť aj čitateľ v západnej Európe. Obdobne by sme mohli hovoriť o románe Vasyl'a Bárky Žlté knieža, o dielach Todosja Osmačky, esejistike Jevhena Malanjuka, ale najmä o pamflete Ivana Bahrianeho Prečo som sa nechcel vrátiť do ZSSR?, ktoré napísal v roku 1946 a vyšlo v angličtine, španielčine a po taliansky.

V Ukrajine zomierali ľudia a Kremel' v tom čase exportoval zrno za hranice. Svetová verejnosť sa vtom čase tvárila, že o ničom nevie. Skôr nechcela vedieť... Veď práve v roku 1933 USA uznali ZSSR. V tom istom roku spisovateľ Bernard Shaw (1856-1950) navštívil Sovietsky zväz a vyhlásil, že nezbadal žiaden hlad, ba dokonca si zavtipkoval, že už dávno si tak nepochutnal ako na obede v Moskve.

Vedela v tom čase slovenská inteligencia o tejto strašnej tragédii?

Meno ukrajinského spisovateľa Jevhena Malanjuka (1897-1968) sme nespomenuli náhodne. Prvú vážnejšiu poznámku o ukrajinskej literatúre sovietskeho obdobia a o samotnom Malanjukovi v slovenskom časopise Elán uverejnil v 30. rokoch minulého storočia Jozef Kirschbaum. Práve vďaka J. Malanjukovi sa slovenský čitateľ dozvedel o situácii v ukrajinskej literatúre 30. rokov. Totiž Jozef Kirschbaum po stretnutí s Jevhenom Malanjukom vo Varšave v roku 1934 uverejnil v Eláne článok pod názvom Stretnutie s ukrajinským básnikom Jevhenom Malanjukom (Elán, IV., č.9, máj 1934, s. 3-4). V príspevku J.

Kirschbaum napísal: „O literatúre ukrajinskej nech prehovorí on sám. Tu pre Elán zasielam v preklade jeho článok. Článok bol napísaný ešte v roku 1929 - preto autor pripojil po prečítaní prekladu niektoré poznámky: 1. že od toho času proces boja s ukrajinskou literatúrou prešiel etapou „deukrajinizácie“, ba prosto rusifikácie v spojení s organizovaným hladom, ktorému podľahli celé milióny Ukrajincov; 2. že v tom procese skončil samovraždou M. Chvyľovyj; 3. že ukrajinská literatúra od roku 1930 legálne neexistuje. Ale boj trvá - už nie na pôde literatúry, lež na pôde hospodársko-politickej.“ Ide o článok J. Malanjuka Ukrajinská literatúra vo svetle súčasnosti, v ktorom zoširoka približuje vývoj ukrajinskej literatúry od najdávnejších čias až do

začiatku 30. rokov minulého storočia. Okrem pohľadu analýzy literárneho procesu na Ukrajinu, autor priblížil slovenskému čitateľovi aj zložitú spoločensko-politickú situáciu, v ktorej sa Ukrajina nachádzala a ako táto situácia negatívne pôsobila na ďalší vývoj ukrajinského písomníctva. Aj takýmto spôsobom sa mohla slovenská kultúrna verejnosť dozvedieť o hladomore na Ukrajinu.

Pravda o hladomore v Ukrajine sa dostavala za hranice sovietskeho impéria diplomatickými kanálmi, prostredníctvom zahraničných spravodajcov. Vo februári 1933 politické byro strany schválilo uznesenie o cestách zahraničných spravodajcov po ZSSR, aby zamedzilo ich voľný pohyb. Napríklad anglického novinára G. Jonsa, ktorému sa predsa len podarilo vidieť a napísať o hladomore v Ukrajine, vyhlásili za nežiadúcu osobu v ZSSR. Ešte jeden paradoxný prípad. V roku 1933 časopis Červená cesta (Červonyj

šľach) uverejnil rozprávanie japonského spisovateľa Naoši Tokinagihho Hlad počas bohatej úrody. Aj napriek tomu, že rozprávanie je venované udalostiam v Japonsku, názov a rok publikácie sú dôvodom domnievať sa, že išlo o pokus ezopovským jazykom povedať pravdu o hlade v Ukrajine. Až neskôr americký profesor Róbert Conquest napíše: „Ukrajinských dedinčanov zničili nie preto, že boli dedinčanmi, ale preto, že boli Ukrajincami“. Bol jedným z prvých, ktorý upozornil verejnosť na hladomor v Ukrajine v 30. rokoch minulého storočia.

Popredný americký historik Norman M. Naimark vydal v tomto roku publikáciu pod názvom Stalinské genocídy (Stalin's genocides), v ktorej obviňuje Stalina z niekoľkých aktov genocídy a jedným z nich je aj hladomor na Ukrajinu v rokoch 1932-1933.

Po vojne predstavitelia ukrajinskej diaspory v USA tvrdili, že zodpovednosť za hladomor nesie moskovské vedenie. Dôležitým krokom k tomuto tvrdeniu bola kniha Viktora Kravčenko Vybral som si slobodu (1946). Autor bol očitým svedkom hladomoru a ako člen sovietskej obchodnej misie v roku 1944 požiadal USA o politický azyl. Publikácia mala veľký ohlas a spôsobila zmenu pohľadu mnohých na hladomor 1932-1933 v Ukrajine. Americký historik James Mace, ktorý sa veľmi podrobne zaoberal problematikou hladomoru v Ukrajine prirovnáva umelo vyvolaný hladomor v Ukrajine v rokoch 1932-1933 k židovskému holocaustu. Vidí vtom však iný druh genocídy - nie je tu snaha o čistou rasu, ale cieľom tohto genocídy bola likvidácia ukrajinského národa ako politického faktora a spoločenského organizmu.

Na obete hladomoru v Ukrajine netreba zabúdať a udalosti tejto tragédie by mali byť mementom pre všetkých a netvárame sa tak, že to nie je naše, že nás to nebolí!

IVAN JACKANIN

Pamätník obetiam hladomoru v Kyjeve

ZDENKA LACIKOVÁ

Z povestí

O stratenej láske

Ak raz muž lásku odvrhne jak ružu, ktorá zvädla,
vodu chce z cudzej studne piť a načrieť do jej žriedla.
Nič sa mu doma nevidí. Nič sa mu dobré nezdá,
keď cudzia žena vábi ho tak ako jasná hviezda.

Hradný pán zbadal z obloka po ceste dievča kráčať.
V dedine všetci vedeli, že sa mu ženy páčia,
že jastrí okom sliedivým v okolí bez prestania.
Občas ho preto potichu, občas i hlasno hania.

Pán sa však smeje nedbalo. Čo ho je po žobrači!
Z dievčat si vždycky vyberie tú, ktorá sa mu páči.
A hradná pani trápí sa. V srdci má bolesť prudkú.
Nakoniec v snahe zamedziť stálemu žiaľu, smútku

odišla ticho od muža. Nechcela trpieť znova.
Na hrade svojich rodičov radšej sa svetu schová
pred hanbou, hanou, potupou, pred smiechom cudzích ľudí.
Cíti ho vždy, keď zaspáva, i keď sa zo snov budí.

Zármatok srdce dobodá viacej než ostrie meča.
Nik také rany nevidí. - Predsa sa ťažko liečia.
Neprešiel veru dlhý čas, už vedľa pána hradu
videli ľudia z Oponíc pôvabnú slúžku mladú.

No keď raz na hrad zavítal kráľ Matej - Korvín zvaný -
slúžka si riekla, že chce byť viacej než hradná pani,
na kráľa zvodne smeje sa a klopiť cudne oči,
nuž ako medveď pri mede okolo nej sa točí.

Možno, že budem kráľovnou, vraví si dievka v duchu.
Na každej jednej hostine pýši sa v novom rúchu,
a tak ju z hradu odviedol, tak ako predtým mnohé.
Vôkol však veľa dievčat je. Ako hviezd na oblohe.

V radovánkach a v zábavách dni kráľa rýchlo plynú.
Dnes vidí jednu, potom zas všima si krásku inú.
Zakrátko na ňu zabudol pre mladú dvornú dámu.
Sú lásky krátke, prchavé, sú také, ktoré klamú.

No pravá láska zhovieva, láskavá stále býva,
nežiarli, nie je nadutá, ale je dobrotivá,
neslušná nie je, sebecká a zlo ju nerozdráždí.
Skutočná láska vytrvá. Ostáva verná navždy.

*

Len krátka povest' ostala. Spomienka v mysliach ľudí.
Hradný pán dodnes celkom sám za dažďa hradom blúdi,
so žiaľom chodí dokola. - Krotký a ponížený,
pretože stratil zbytočne obidve krásne ženy.

Ten, kto si dobro neváži, nie je ho hoden ani,
od toho iste zmizne hneď tak ako voda z dlani,
tak ako voda, ktorú chceš naliať až po vrch koša.
Nezameň lásku za faloš, za prázdny, márný ošial'.

Ako dva biele holuby

Ako dva biele holuby, čo letia k sebe z dialí,
tak boli Janko s Ludmilkou, no predtým, než sa vzali,
musel ísť Janko do boja - veď ako prudká búrka
leteli celou krajinou divoké hordy Turka.

Ján z vojny domov každý deň písal milej listy.
Podlý pán z hradu Tematín túto vec rýchlo zistil.
Myslel, že dievča z Podhradia pre seba ľahko získa,
veď dlho márne vyčkával, kedy mu bude blízka.

Ludmila zatiaľ daromne čakala z vojny zvesti.
Čo Janko? Žije? Nežije? Čo len to ticho veští?
Prečo jej lístok nepošle, čo i len krátku správu?
Netuší smutná dievčina, nepozná pravdu pravú,

že pán dal drábom príkazy, nech striehnu v celom lese
a vezmú každý Jankov list, čo na hrad posol nesie.
Po čase poslal dievčaťu s pečaťou správu v zvitku,
že zeman z Bojnej neprežil krvavú hroznú bitku,

že padol ako hrdina, šabl'ou ho Turek zabil.
Smutnú zvesť niesli Ludmilke, smutnú zvesť niesli drábi.
Ktože by vtedy uveril, že chýr bol krutý omyl?
V tej chvíli smútok nesmierny dievčaťu srdce zlomil.

Zomrela. - Veď čo bez lásky? Načo je taký život?
Keď Janko klopal na bránu, zvonili zvony clivo,
ich hlalol zvučal dunivo až k hradbám Tematína.
Zvon plakal, káral, vyčítal. Bol mečom, ktorý stína,

bol ostrým, krutým svedomím. - Pred ním sa hriešni trasú
a vinník v hrôze zošalel pri zvuku jeho hlasu.

Prečo majú Jacovce v erbe gajdy

V čase, keď bol môj pradedo ešte chlapec malý,
muzikanti raz na svadbe až do rána hrali.
Za úsvitu vracali sa domov, k svojej chyži,
vtom im v lese zrazu cestu veľký medveď skrížil.

Zajačali chlapi strachom. Kde sa ukryť v hore?
Na najbližší strom sa každý snažil vyliezť hore.
Zahodili inštrumenty - trúbku, husle, basu...
Vysoko sa chytro driapu, od strachu sa trasú.

Po šmyklavej kôre hore bleskom všetci lezú
a aj gajdoš vyškriabal sa na vysokú brezu,
ale gajdy nezhodil, v behu nemal kedy.
Možno by pomôcť mohli vybrádnúť z tej biedy.

Sedí gajdoš na konári. Pozerá sa zhora.
Stisne gajdy pod pazuchu, dúchne do piskora,
v strachu v sebe zaprieteť nevie hudobníka, hráča. -
Dravec ako očarený tancovať hneď začal.

Všetci hľadajú na medveďa - do rytmu sa myká.
Nevidel viac nik takého zvera - tanečníka,
vykrúcal sa, podupkával, skákal tam a šantil,
nuž - prežili, vďaka gajdám, všetci muzikanti.

Keď však strachom jačali tam, tak uznajte sami -
to bol dôvod, že dedinu zvali Jacovcami
a aby si pamätali tento príbeh malý,
do erbu si preto gajdy namaľovať dali...

Džunková, Katarína:
Palica brata a palica slnka,
Bratislava:
Kysucká knižnica v Čadci 2010
a Vydavateľstvo
Spolku slovenských spisovateľov

„...a odrazu je z tichej slzy báseň.“ Tento verš je z básne Pod vrstvami. A táto báseň je zo zbierky Palica brata a palica slnka. A zbierka je debutom už známej autorky - laureátky via-cerých literárnych súťaží - Kataríny Džunkovej. Citovaný verš považujem za heslo pre otvorenie tajných dverí do nej. Dverí pre zasvätených, schopných vkročiť s vidiacou dušou, s pút-nickou „palicou brata a palicou slnka“ do zasľubenej krajiny tajomstva a krehkej krásy: Je človek, človek je kraj. / Buď, choď a pamätaj: / nie o tebe je brat, no ty - o bratovi. (Portrét, s. 124). A rovnako máme pochopiť, že nie o nás je slnko, no my - o slnku. Dve pút-nické pali-ce nás držia na ceste: dôvera a svetlo. Vlastne Svetlo. Pretože celá táto prekvapujúca krajina je ním prežiaraná: Pobežím k tebe, Rabunni, / naprieč stromoradiem z písmen, / po jeho ostrých korunách / ako po vl-nách mora / tam, v rohu anjeli - / o večnej kráse vraveli, / viete vy vôbec ešte, / kde je to zázrak? Vieme, postrehneme, kedy nás stretne zázrak? ... už som strati-la oči, / cez pýchu, ktorá odlamuje z malomocných, / pobežím, / Ježišu, Pane môj. (Z Márie Magdalény, s. 108-109). Áno, treba „stratiť oči“, treba zabudnúť starý spôsob videnia sveta a treba sa učiť pozerat' nanovo.

Vkročili sme do inej dimenzie, do krajiny krehkosti, skadní pohádzajú a prichádzajú anjeli. Anjeli - jedno z kľúčových slov zbierky. A v rytme veršov cítíme závan ich perutí. A ešte záhrady, trpko nimi vonia celá zbierka.

Prichádza poetka

Ako na počiatku v raji dostal Adam pokyn dať zvieratám, veciam, javom mená, teraz Katarína Džunková im pridáva nové významy: akoby ma Pán Boh nechal / ako dieťa v záhrade / a mlčal / a žehnal. (Ďalej..., s. 5) Kráčam pomaly a pozorne jej záhradou, kochám sa a žasnem. Je to priestor pocho-penia, kde možno s dôverou poprosiť o azyl, o úkryt pred „Nultou svetovou“: Akoby sa nad krajinou začala vojna / a do lesov hádzali český granát, / (ná-dhera zasta-vujúca dych) tak naliehavo prišiel pred moje dvere október. (Nultá svetová, s. 10) Azyl pred svetom, v ktorom - niekedy býva smutno / ako keď Boh / dostane pokyn / na vysťahovanie sa z duší. (Ohromujúco presné!) (Tamtiež, s. 11) (Nemôžem sa však zbaviť pocitu krivdy voči tým novým premenám videnia v magickom kaleidoskope básne, ktoré som necitovala, napr. Sýkorky si zložili prilby, / kone sa vy-zuli / z bielych čižiem / a lúky odklopili kopije / vzpriame-nej légie stebiel).

Ale k bránke tejto záhrady treba prejsť - veľa krajín, / údoliami takými úprimnými, / že v nich vykľácala jamky / prosiaca hmla. (Úschovňa, s. 47) A túžime po jej zarosenej čistote najmä vtedy, - keď otvárajú zlaté sály / a keď nám na krk priviazali / kravaty z olova a takú pýchu, / že zatlieskame bez os-tychu / tým, čo nám roky, toľko dní, / sľubujú, že sme slobodní. (Aj keby nebol december, s. 103)

Záhrada, ktorá ma očarúva. Aj preto, že je taká blízka mojej - a vôbec - reálnej krajine, ale s iným, novým významom: Nevie, čo vonia krajšie, / či kadidlo a hloh, / čo ako

vôňou o-boch, / že v duši, mútnej kaluži, / pohne sa vietor, no Boh za-drží / ho... Právom má táto báseň názov Zázraky. Či nie sú zázrakom samy o sebe napr. tieto verše? Tak tíško ako včely nad miaz-gou / mi ponad dušu bzučí modlitba! I ďalšie: Po kľúčoch plaču / zem dýcha vľhku krásou, k voni kľaká... / Ale opäť by som ublížila tým ďalším, ak by som nespomenula aspoň napr. Bobule načierno otvárali oči / kríkom, vypchatých mäkkou tmou... (Názny, s. 65), Na Prahu mrholilo prerývaným rýmom, či: Boh s mušľou pri uchu / počúval, / ako má more ob-sadené (Po celý čas..., s. 42-43), alebo / prehodené cez stoličku Tatier... (Prosa o zjave-nie, s. 49) Avšak zase: iný čitateľ sa spýta - a prečo nie aj tieto, a tieto, - a iné verše... každý nech si objavuje sám, je z čoho vyberať!

Záhrada - krajina Kataríny Džunkovej je aj zázračná aj začarovaná, zádušná aj protestujúca, chvejúca sa obavami aj brániaca sa, ale v každom prípade šľachetná. A belostná - čistá, prežiaraná tajomnou Božou všadeprítomnosťou. Krajina v hraničnom pásme medzi dospievajúcim nápevom detstva a začínajúcou sa novou piesňou panenstva - Za našou záhradou / ktosi z milosti / ne-zatvoril bránku, / aby už nemusela vŕzgať / hlasom zabudnutých dverí, ktoré sa smú vyspovedať / iba po

daždi - a: Detstvo už dávno nevonía / ako kvety hlohu, / len cez zá-hrady / stále tiahnu zimné mesiace. (Hrdzavé kľučky, s. 26). No nevykrokuje nepripravená: Do plecniaka si zbalím vieru. / Ona už potom dá mi spravidla, / že s vôňou hlohu / a vôňou kadidla / až po samé dno premení sa moja duša. (Zázraky, s. 95)

Opúšťanie detstva. Lenže nie bez jeho čistých očí, čela a srdca: Nasledovaním detí / sa dá naučiť / plakať nanovo, / hoci už ani nieto za kým. (Január, s. 30) Nuž čo? A odrazu je z tichej slzy báseň! A neodchádza ani bez čara detstva, ktoré si nesie so sebou ako príslub: Zas budú Vianoce, / a koľko čokoládových čertíkov / sa vo mne ešte skrýva. (V starej knižke..., s. 31). Nuž teda: máme sa na čo tešiť. Do našej literatúry vchádza poetka! Aj s posolstvom - Tak nič, len mlč a kráčaj, / a lieč, a buduj, a zapieraj seba / v kriedovom kruhu zeme, / niekedy takom bolestnom - i s význammi: Ty, čo ma učíš, / že stvorené dobré je / a niet nad väčší chlieb, / ako žehnať človeku. (Vstupná, a zrejme programová báseň Ďalej...)

P. S.: Musím pripomenúť, že v zbierke Palica brata a palica slnka (Prosa o zjavenie, Z Márie Magdalény - v nej aj biblická krajina odkrýva svoje nové významy) Katarína Džunková, najmä v druhej časti, prichádza so zaujímavým experimentom: prepájania voľného verša (tu aj sotva o „voľnom verši“ možno hovoriť, je pevne viazaný vnútornou významovou štruktúrou), resp. básnickej prózy pasážami „viazanými“ (v ojedinelých prípadoch celá báseň) s výnimočnou estetickou aj emocionálnou účinnosťou. A kvalitou: musím oceniť jedinečné rýmy a priam „cítienie“ rytmu: jej jamb znie ako tlkot srdca.

EVA FORDINÁLOVÁ

Pri čítaní prvej básnickej zbierky poetky Kataríny Džunkovej Palica brata a palica slnka som postupným „vdychovaním“ básni nadobúdala pocit, že slová francúzskeho jezuitu Henriho Bremonda z jeho knihy Modlitba a poezia (slovenský preklad P. G. Hlbina z roku 1943) majú stále nadčasovú platnosť. Bremond tvrdí, že mechanizmus básnickej inšpirácie vidí v Božom zá-sahu do ľudského života. Pretože kto iný, ako básnik, by nám mohol vyjadriť v prekrásnej spleti symbolov, motívov, prirôvaní a metafor vecí, pri ktorých máme dojem, že „sme akosi trochu pochopili, čo sme dosiaľ ťažko chápali, akoby sme požívali ovocie, z ktorého sme dosiaľ obhrýzali iba kôrku“.

(Bremond, H.: Modlitba a poezia, s. 72)

Prv ako ponúknem niekoľko interpretačných postrehov na adresu tejto básnickej zbierky, treba pripomenúť, že Katarína Džunková nespadla do „krajiny slovenskej poézie“ len tak. Jej tvorba je prítomná v slovenskom kultúrno-literárnom prostredí už niekoľko rokov, takmer desaťročie. Možno ju považovať za jeden z najvýraznejších (nielen básnic-kých) talentov. Je laureátkou viacerých literárnych súťaží, okrem iných Literárneho Kežmarku, Wolkrovej Polianky, Literárneho Zvolena, O Dúhovu lampu v krajine Zázračno, i Jurinovej jesene, ktorú každoročne usporadúva Kysucká knižnica v Čadci. Práve táto knižnica, spoločne s viacerými významnými inštitúciami (Žilinský samosprávny kraj a Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov), stojí za vydaním poetkinho debutu.

Stodvadsaťštyri-stranová porcia umelecky vyzretých veršov je po prológu - básni Ďalej... rozdelená do dvoch poetických blokov (Prosa o zjavenia a Z Márie Magdalény). Príčinou môže byť pri hlbšom a skúmavejšom čítaní využiť. Motivická a symbolická základňa básnického jazyka tvorí oba poetické bloky, má súladnú a navzájom úlohu v spektre básnickej výpovede. Avšak sémantická vrstva v celkovom chápaní veršov sa posúva v rámci druhého poetického bloku do oblasti vyzretejšieho a duchovne chápanejšieho sveta lyrického subjektu, v ktorom sa láska a viera chvejú vo víre mocnejšieho nabitom atribútmi ľudskej dospelosti. Hoci básne z

oboch blokov nestrácajú nič zo svojej výnimočnosti, v zmysle autorkinho unikátneho filozoficko-estetického myslenia a nadania, predsa sa dá v zbierke pozorovať krásna básnického vývinu. Kým rané verše sa odohrávajú na scéne „detskejšieho“ sledovania života cez kľúčovú dierku, verše z druhého bloku už iskriavo zaznievajú v samom „bojovom poli“ ľudského života.

Už spomínaný prológ otvára bránu do autorkinho poetického srdca, ktoré sa túži oprieť o palicu

Palica brata a palica slnka

Niekoľko interpretačných postrehov pri čítaní debutu Kataríny Džunkovej

brata a palicu slnka, pretože tuší, že všetko stvorené je dobré, pričom tým možno v sekundárnom a opozitnom význame apelovať na akcent nihilizmu, zaznievajúceho v súčasnej postmodernej literatúre cez spfšku výpovedí o úpadkovej forme všetkého stvorenstva. Kráčať a liečiť (hoci i bolestnou príhľavou), budovať a zapierať seba „v kriedovom kruhu zeme / niekedy takom bolestnom“ (báseň Ďalej..., s. 5), to je perspektíva búrať ľudské predsudky, ktoré síce možno odľúknúť ako kriedový prach, ale skutočne to vykonať je veľmi ťažké.

V prvom poetickom bloku s názvom Prosa o zjavenie sa dá v rámci motivickej línie sledovať niekoľko sémantických aspektov. Rezonanciu prvotných melancholických nálad lyrického subjektu väčšinou vytvárajú motívy jesene či mrazivej zimy, ktoré ho uzamknúajú do akési polohy smútku a osamelosti, s ktorou sa však bez väčších problémov dokáže vyrovnáť. Je tomu tak napríklad v básni Hrdzavé kľučky, cez prizmu ktorých autorka premieta osamelosť konkrétnych ľudí a vecí do vlastných bytostných súvislostí (zabudnuté deti (báseň Z Prahy), deti zabudnutých bohov (Hrdosť), hlas zabudnutých dverí (Hrdzavé kľučky), postupne ich oslobodzuje vpúšťaním do života Toho, čo dokáže poľutovať i „plody jedovatých rastlín“ (Hrdzavé kľučky).

Boh je v prvom poetickom bloku iba tušenou

transcendentnou veličinou. Možno ho spoznávať cez autorkine vnímanie prírodného diania: „potom prišlo ticho, / také krásne, / že aj táto báseň sa stiahla / za vzkriesenie stromu, / na ktorom je napísaná.“ (Malé dejiny stromu II), pretože prírodu a veci často chápe aj ako živý element, prinášajúci človeku neustálu obetu: „Kosia trávu. / A moje nohy / sa tešia / z cudzieho umierania.“ (Sená), taktiež cez spoznávanie rôznych cudzích miest a krajín (Estónsko, Praha, Berlín, Fínsko, Macedónsko, Litva), ktoré

Palica brata a palica slnka

Niekoľko interpretačných postrehov pri čítaní debutu Kataríny Džunkovej

súvisí aj so spoznávaním seba a vnímaním iných. Isté súvislosti, v horizonte tušenia božskej podstaty, sa črtajú i v motívoch ľudských rúk, dlaní či v motíve dažďa. V tomto smere možno vyzdvihnúť autorkinu obdivuhodnú básnickú obraznosť, v ktorej zachytáva jemné relácie, ľudskej duši inak nepoznatelne. Všimnime si najskôr motív dlaní, ktoré čisto fyzicky prirodzene súvisia s rukou ako končatinou, pretože sú jej súčasťou, ale ich konanie je spojené s centrom ľudskej mysle a spôsobom jeho ovládania. Cez dlane teda sleduje poetka myslenie a konanie lyrického subjektu, napr. „do malých dlaní / chytajú deti nebo“; „z napnutých dlaní / modliacich sa deti“; „cisári uzavreli mier / ako lienku v dlani“; „pod hrboľčkami / v napnutej dlani / nosia si / vlastnú dedinu“; „mesto nie je stavebnica / nedá sa zobrať do dlani / a dýchať naň“; „zaspal vo vlastnej dlani“.

Tento výber fragmentov z rôznych básní prvého bloku smeruje k sémantickému dešifrovaniu daného motívu ako prostriedku, ktorým možno v gestickom význame komunikovať s Bohom (gesto zopnutých dlaní ako pri modlitbe), ale i možnosť ich rozdelenia vo význame krehkosti mieru, ktorú uzavreli cisári ako lienku v dlani, alebo dlane ako miesto odpočinku, keď človek dokáže zaspať vo vlastnej dlani.

Pestrú paletu zaujímavých významov odhaľuje i motív rúk, ktoré podobne ako dlane participujú na

modlitbe človeka k Bohu, avšak ruky vo veršoch viac-cerých básní plnia rozmanitejšiu sémantickú úlohu. Okrem rúk, ktoré dokážu vo význame detskej nevinnosti zachraňovať a sceľovať svet pred hrozbou vojny, sa tu objavujú ruky, ktoré dokážu spievať, ale i ruka vznešene odrezaná. Ak tu ešte danému motívu nedokážeme v plnej miere pripísať konkrétny asociatívny význam, v druhom poetickom bloku sa objavujú ruky malomocné, „ktoré všetko premenia na hriech“ (Modlitba zlého chlapca, s. 62) či ruky malého Jóba, ktorými sa opiera o smetisko. Tu sa už jasne javí možnosť chápať motív akoby vo svetle túžby naučiť sa modliť, z dôvodu očakávania všeobjímajúcej Božej milosti. Napokon i motív dažďa ako kočovníka, symbolizujúci premenlivosť ľudského života, či dažďa uskutočňujúceho očistný akt (v sakrálnej podobe doslova spoveď) v duši človeka, dokonale zapadá do hierarchie postupne pribúdajúceho hodnotového rebríčka autorského subjektu.

Ideový a vývinový prechod medzi prvým a druhým poetickým blokom tvorí báseň Břeclavská. Náznaky jemného erotična (dospievajúcej ženy) zunia v nasledujúcom štvorverší: „Láska je široká, / presnesmierna náruč, / a mne sa ako rieky v marci / otvorili kolena.“ (Břeclavská, s. 52) Dané poetické ladenie potvrdzuje už moje úvodné tvrdenie o nasledujúcej pertraktácii lásky a viery vo víre vyzretejšieho a dospeliejšieho chápania podstaty ľudského bytia. Láska a viera vo svojom neustálom boji proti nenávisti a neverectvu, stojace na poli večnej radosti i bolesti, predznamenávajú po prosbách o zjavenie blízkosti a túžbu spoznať pravého Syna človeka, a to i cez prizmu biblickej alúzie na meno kresťanskej svätice Márie Magdalény, ktorá najskôr prešla vnútornou premenou, keď z nej Ježiš vyhnal sedem zlých duchov a potom bola prvá, ktorej sa zjavil po svojom zmŕtvychvstaní.

O podobný významový kontext, oblečený však do básnického šatu, pôjde v druhom poetickom bloku s názvom Z Márie Magdalény.

Ešte predtým, ako si všimnem významový kontext veršov, treba poznamenať, že z poetologického aspektu je väčšina básní napísaná voľným veršom, avšak zbierka (najmä v druhom básnickom bloku)

obsahuje aj určitý počet veršov, ktoré vďaka striedavému, združenému a prerývanému rýmu nadobúdajú istú rytmickú a sémantickú viazanosť. V prvom rade tu mám na mysli najmä básne Zúfanie, ktorá z hľadiska obsahu významovo korešponduje s dvomi predchádzajúcimi básňami Topole a K pýche. To znamená, že lyrický subjekt tu chápe svoju existenciu vďaka Láске, ktorá je taká veľká, že dovoľuje i hrať. Je to Láska, „ktorú si nevážim lebo je. / Láska... (Topole, s. 55) A hoci tejto Láске škodí pýcha, oddávna fungujúci prvok nesprávneho rozhodnutia slobodnej vôle stvorených bytostí (anjelov, človeka), tak Láska netrestá: „Nič nedeje sa, pevne stojí / múr z druhej strany Dávida. / Akoby pod ním letné kvety vzišli, / a leto nevídajú.“ (Zúfanie, s. 57) Rozdiel je tu teda len v rovine usporiadania verša. Kým prvá z uvedených básní je napísaná formou voľného verša a druhá sčasti (okrem obkročného rýmu v poslednom štvorverší), básne Zúfanie tvoria tri štvorveršia, v ktorých autorka kombinovane využíva rýmovú zľahu slabík na konci veršov. Prvé dve štvorveršia charakterizuje prerývaný rým a posledné štvorveršie rým striedavý.

Na druhej strane možno zase doslova ako básňu v próze chápať Modlitbu zlého chlapca, ktorá už akoby vo svojom motte (podpísanom T. K. - predpokladám, že ide o iniciály básnika Teodora Križku, editora tejto knihy, ktorý považuje Katarínu Džunkovú za svoje alter ego, čoho výsledkom je i participácia autorky na jeho zbierke Krehkosti) odkazovala na duševnú spriaznenosť týchto dvoch umelcov. V Modlitbe zlého chlapca sa objavuje vzdor a hnev - „Chcem byť sám a zlý“ (s. 61) - pritom však Boh je ten, komu subjekt v závere kladie otázku: „Bože, kam stúpiť, čo teraz so sebou - dá sa ešte vôbec nadýchnuť s takou ľarchou hriechu a milosti?“ (s. 62)

V perspektíve ľudskej metanoje (obrátenia) sú napísané i verše dvoch básní s názvami Náznaky a Dejiny lásky. Pády veľkých riš („živé pracky rímskych sandálov“ - básne Náznaky), ktoré túžili budovať slávu a nadvládu človeka nad človekom, cez krížiacke výpravy s veršami „len pavúky s náprným krížom na chrbte“ (Náznaky), ktoré zmysel ochrany viery pochopili vo veľmi zlom meradle, je tu neustála výzva: „Obráť sa...“ (Náznaky)

V Dejínach lásky sú už výrazné i alúzie na starozákonné (Jonáš z kaplnky vo veľrybe) a novozákonné (tíši ako loďky) biblické príbehy, keď autorka vyzdvihuje príchod kráľa, ktorý za nás „neustále trpí, / aj keby možno chcel a vedel / žiť inak“. (s. 66) V básňach Vrstvy zrkadla a Tisíc ďalších kňazov možno reflektovať dôležitosť aktu Božej milosti, ktorá chráni človeka pred jeho fyzickou či duchovnou destrukciou, pretože do života človeka sa vždy vkráda pokušenie, ten sladký okamih, „keď všetko kričí netrp, / nemiluj a never. // Ako láka zobrať lano“ (Vrstvy zrkadla), avšak práve preňho sa tisíckrát „narodila milosť / (...) / ... a ešte stále mi nie je dosť?“ (Vrstvy zrkadla, s. 68).

Božia milosť vstupuje do dejín ľudstva cez prizmu najsvätejšieho človeka (Kristovej matky Panny Márie). Od nej sa možno učiť skutočnej lásky: „Kľáčim nad Pismom, bozkáš ma na plecía. / Kým hľadám kríž, kam sa mi oči zavesia, / podopiera ma tvoja matka.“ (Tisíc ďalších kňazov)

I ďalšie básne v zbierke prezentujú načrtnutú ideu hľadania, očakávania a nachádzania Toho, ktorý neustále zachraňuje svet, plávajúci na troskách ľudských chýb. Je to Boh a jemu verní, čakajúci na metanoju človeka: „možno im ešte dáme šancu, / hovoril anjel / a pridala slzu / ako ďalší briliant / do venčeka z čakaniek“ (Venček z čakaniek). Je to Boh, ktorý sleduje boj v srdci človeka a jeho rozhodnutie pre Neho alebo pre toho, čo padol najnižšie (pozri básne Ešte milšie deti) a napokon je to opäť Boh, ktorý prijíma a objíma človeka, vracajúceho sa domov k svojmu Otcovi po potulkách amorálnym svetom i vzhľadom na orodovanie tej, ktorá priviedla na svet Jeho Syna: „Aká len budeš nádherná, / keď sa raz vrátiš, / dievčatko skryté v staršej sestre. / Bud' mi zas žiarou, / k ďalekým končinám mi posviet', / kde budem stotníčkou / prešťastnou z navštívenia. / A bielou rukou ma poved' / ku nohám tej, / čo ťa nosí v mene. / Keď sa k nej stúlime / obe. A premenené. (Kvety)

Skutočne ohromný diapaazon motivických či sémantických vrstiev, premietnutých do viacerých možných konotačných i denotačných úrovní riešení, vytvára vzácne portfólio básnického debutu, ktoré by nemalo zostať nepovšimnuté zo strany „povolných“ hodnotiteľov, čo má svoje miesto v depozite slovenskej umeleckej literatúry. Pretože autorkine zvolanie „Pobežím k tebe, Rabunni“ (Z Márie Magdalény), kontinuálne nadväzuje na mnohých básnikov, ktorí v slovenskej literatúre prosadzovali svojimi veršami krásu, majúcu snahu spojiti nás s Bohom. A teda aj keď v tom „svete nič, / azda už iba svetlá slza, / spomienka na tvoju svätú tmú, / je plná človeka. / Akoby si aj z druhej strany tváre / dovoľila ešte zapáliť sviečku / Milosť.“ (Kľáčenie)

JÁN GALLIK

Vďaka grantu Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí pred dvoma rokmi vydalo občianske združenie LIBRI HISTORIAE dve knihy Literárne dielo a Opera letteraria „slovenského exulanta v Taliansku“ Agostina Visco. Viacerí sa pýtali, kto je ten autor s mysterióznym menom a priezviskom. Len niekoľko zasvätencov vedelo o existencii tohto skromného, no pracovitého muža, profesora, slavistu, slovakistu, komparatistu, ktorému nebola vzdialená ani germanistika, ani anglosaský svet, slovenského rodáka z Trnavy, čo na Apeninskom poloostrove okrem svojej mladosti prežil celý svoj život, vyše šesťdesiat rokov!

Trnavský rodák Agostino Visco, pôvodným menom Augustín Vyskoč, pochádza z robotníckej rodiny. Základnú školu a prvú mešťanku navštevoval v Trnave. Roku 1944 začal navštevovať saleziánske gymnázium v Šaštíne a o tri roky vstúpil do Saleziánskej spoločnosti. Pokračoval v gymnaziálnych a pedagogických štúdiách v Trnave a v Hodoch pri Galante. Po násilnom rozpustení mužských reholí na Slovensku v apríli r. 1950 sa vrátil domov, k svojej rodine, a zmaturoval r. 1951 na Gymnáziu Jána Hollého v Trnave. Ako to bolo vtedy za totalitného komunistického režimu zvykom, už pri maturitnom stole mu „nariadili“, kde môže ísť študovať. Hoci chcel študovať pedagogiku a moderné jazyky a literatúry, umiestnenku dostal na Fakultu lesníckeho inžinierstva Vysokej školy technickej v Košiciach! Inde to nebolo možné! Keď mu o pár mesiacov prišiel úradný list s oznámením o termíne zápisu do školy v Košiciach, rozhodol sa zo Slovenska odísť.

V januári r. 1952 sa mu so skupinou iných saleziánov podarilo tajne prekročiť štátnu hranicu na rieke Morave a dostať sa do Rakúska. Po niekoľkých mesiacoch pobytu v záchytých amerických táboroch vo Wellsi dostal od Francúzskeho Červeného kríža preukaz politického utečenca a pricestoval do Talianska. Tam sa venoval štúdiu filozofie, teológie a pedagogiky na Teologickej fakulte Pápežskej saleziánskej univerzity v Bollenu pri Turíne. 1. júla

Zomrel „slovenský exulant v Taliansku“ Agostino Visco (1930 - 2010)

1959 bol vysvätený za kňaza. Pokračoval v štúdiu moderných jazykov a literatúr. Štúdium ukončil doktorátom na Štátnej univerzite v Pise (1960 - 1966). Ďalej sa zdokonaľoval v štúdiu v Bonne, Kolíne nad Rýnom, Mníchove a v Londýne, kde bol na študijných pobytoch.

Ako stredoškolský profesor nemeckého a anglického jazyka bol v Ríme habilitovaný, čo mu umožnilo pôsobiť na vyšších stredných školách. Niekoľko desaťročí vyučoval moderné jazyky a literatúry v La Spezia (Liguria), v Alassio (Liguria), vo Frascati pri Ríme (Lazio) a potom natrvalo v Ríme.

Roku 1970 požiadal o cirkevný súhlas pre návrat do laického stavu, ktorý dostal, a založil si rodinu. V rokoch 1981 - 1987 účinkoval aj ako lektor slovenského jazyka na Univerzite „La Sapienza“ v Ríme, kde sa mu podarilo sprostredkovať vedecké styky medzi slovenskými a talianskymi literárnymi komparatistami.

Po pri pedagogickej činnosti vyvíjal prekladateľskú a publicistickú činnosť jednak z osobných vnútorných potrieb, jednak z vonkajších podnetov, najmä z podnetov od predstaviteľov angažovaného slovenského exilu. Publicistickou činnosťou oboznamoval vzdelané talianske publikum so slovenským národom a jeho kultúrnymi dejinami. Vďaka jeho aktívnym pojmom „Slovák“, „Slovensko“ či „slovenská kultúra“ vošli takto zo stránok asi pätnástich talian-

ských časopisov a periodík do povedomia talianskych intelektuálov. Jeho bibliografia obsahuje okolo 160 publikačných pozícií, ktoré sa vzťahujú na príspevky publicistického, historicko-literárneho, jazykovedného, náboženského charakteru, ďalej na recenzie a prezentácie kníh.

Stal sa aj členom viacerých talianskych a slovenských kultúrnych ustanovizní: A. I. T. I. - Associazione Italiana Traduttori ed Interpreti [Združenie talianskych prekladateľov a tlmočníkov]; A. I. S. - Associazione italiana degli slavisti [Združenie talianskych slavistov]; S. I. C. L. - Societa italiana di comparatistica letteraria [Talianska spoločnosť literárnej komparatistiky]; SÚR - Slovenský ústav v Ríme; ÚSSU - Únia slovenských spisovateľov umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska. Vďaka jeho členstvu rôzne talianske ročenky a bulletinové vnášali i vnášajú do povedomia slavistov, prekladateľov a literárnych komparatistov aj meno Slovenska. Aktívne sa zúčastňoval na slovenských zahraničných kultúrnych a vedeckých podujatiach.

Vo svojej publikačnej činnosti sa sústredil na štúdium dejín prekladateľstva na Slovensku, najmä na preklady z talianskej, francúzskej a anglickej literatúry do slovenčiny. Nadviazal písomný styk s poprednými slovenskými vedcami, básnikmi a spisovateľmi, napr. s Milanom S. Ďuricom, Dionyzom Ďurišom, Mariánom Gálikom, Blahoslavom Hečkom, Jozefom Hviščom, Pavlom Koprdom, Jozefom Rydlom, Karolom Stremeňom, Mikulášom Šprincom, Gorazdom Zvonickým, Andrejom Žarnovom, Ernestom Žatkom-Borom a inými, o ktorých uverejňoval príspevky v časopisoch. Pripravil viacero strojopisne napísaných prác z oblasti literatúry faktu, ktoré sa stanú v budúcnosti užitočným prameňom pre literárnohistorické štúdie o slovenskej exilovej literatúre. Ako generálny tajomník Slovenského ústavu v Ríme

(1988 - 1993) spolupracoval s predsedom Milanom S. Ďuricom na rozšírení poznatkov o slovenskej kultúre hlavne v univerzitnom prostredí západoeurópskeho a zámorského sveta prostredníctvom vedeckej ročenky Slovak Studies. Bol aj pri zkladaní Slovenského historického ústavu v Ríme. Od r. 1988 je členom redakčnej rady Slovak Studies, od roku 2001 členom redakčnej rady štvrťročníka pre slovenskú kultúru Most. V rokoch 1992 - 1993 pôsobil v redakčnej rade časopisu Slovak Review, ktorý po páde tzv. železnej opony vznikol v Bratislave zlúčením kultúrovedeckej revue Slowakei (od roku 1963 revue vychádzala v Mníchove), ako i v literárnovednej časti časopisu Slavica Slovaca.

Jeho publicistická činnosť je známa z troch desiatok rozličných periodík v Taliansku, na Slovensku a inde. Pravidelne prispieval do exilových i do dnešných slobodných časopisov: Europa vincet, Horizont, Kalendár Kanadskej Slovenskej ligy, Kanadský Slovák, Literárny týždenník, Most, Slobodné Slovensko, Slovak Review, Slovenské hlasy z Ríma, Slowakei, Slovenské zahraničie, Slovensko... Pozitívne sa o jeho publicistickú činnosť vyslovili napr.: Cyril Buran, Lúbia Bartalská, Peter Cabada, Milan S. Ďurica, Blahoslav Hečko, Pavol Koprda, Imrich Kružliak, Félix J. Litva, Leo Magnino, Laura Mőcová, Andrej Paulíny, Jozef M. Rydlo, Ernest Žatko-Bor, Milan Žitný a ďalší.

Možno konštatovať, že Viscova publicistická činnosť zdôrazňuje kultúrny, duchovný, literárny a umelecký súvis slovenskej vzdelanosti s európskou kresťanskou vzdelanosťou, s jej tvorbou, organizovanými formami a kultúrnymi hodnotami vôbec.

Hoci 1. septembra 1995 odišiel Augustín Visco do dôchodku, pokračoval vo svojej obdivuhodnej publikačnej činnosti, až 18. novembra 2010 jeho srdce dotklo a odišiel do večnosti.

JOZEF M. RYDLO

Anton Hykisch:
Rozkoše dávnych čias
Martin, Matica slovenská 2009

Rozsiahly román známeho spisovateľa Antona Hykischeho (1932) je pestrým obrazom života na Slovensku v uplynulých desaťročiach. Zachytáva obdobie od konca prvej svetovej vojny až po súčasnosť (január 2009), s dôrazom na druhú polovicu minulého storočia. Ťažiskovým bodom je rok 1968, od ktorého sa dej odvíja smerom dozadu i dopredu po časovej osi.

Román miestami pripomína kaleidoskop: sled udalostí, príbehov, zážitkov, spomienok, úvah i výňatkov z dobovej tlače, pričom väzby medzi jednotlivými obsahovými zložkami nie sú vždy dostatočne pevné a niektoré motívy či vsuvky sa javia ako nadbytočné (coburgovská téma). Dielo je rozdelené do kapitol, ktoré sú označené letopočtom, spája ich plynutie času a hlavná postava spisovateľa Andreja Hybeša. Rozkoše dávnych čias sú do značnej miery autobiografické - poukazuje na to aj podobnosť životného príbehu hlavného hrdinu so životopisom autora. V románe vystupujú viaceré reálne existujúce (historické) postavy (s pozmenenými menami), čo v spojení s faktografickými, reportážnymi prvkami dáva dielu príchut' politického trileru, avšak bez strhujúceho vyvrcholenia a záveru.

Napriek spomenutým výhradám možno povedať, že ide o veľký generačný román, ktorý nešúšťa papierom, ale ťmí v ňom život. Vyjadruje pocity a skúsenosti isto mnohých ľudí, a to najmä z obdobia, keď u nás držali moc komunisti. Celým textom sa prelína spor medzi katolicizmom a komunizmom, medzi hlasom svedomia a hlasom doby... Jednoduchou, Anton Hykisch napísal zaujímavú knihu.

MINI RECENZIE

Juraj Kalnický: *Lan*
Bratislava,
Slovenský spisovateľ 1981

Juraj Kalnický (1951) uverejňoval svoje básne najprv v periodikách a zborníkoch. Zbierka Lan je prvým samostatným knižným vydaním jeho poézie. Po nej nasledovali tri ďalšie básnické knižky: Údolie včiel, Modlenie s tebou a Naše lásky. Venuje sa tiež krátkej próze, literárnej i divadelnej kritike a publicistike.

Kalnického verše, zahrnuté do debutovej zbierky, ničím mimoriadnym nevykajú, ale nepatria ani do sivého priemeru. Svedčia o sebe aj o dobe, v ktorej boli napísané. Vnímový čitateľ v nich nájde aj teraz kus poézie i životnej pravdy, alebo tiež kus pravdy o poézii. Básnik píše o láske, o vzťahu medzi mužom a ženou, o rodine, o plynutí času... Jeho poézia je tematicky rôznorodá.

Kniha obsahuje tradične ladenú poéziu, v ktorej akoby forma udávala tón, čo nie je vždy na škodu - (rýmované) verše ľahko plynú a dobre sa čítajú. Detaily obsahu sa časom možno rozplynú, vytratia z mysle čitateľa, niečo však zostane, zostane síce neurčitá, no pozitívna spomienka, spojená s pocitom, aký vie vyvolať azda iba poézia.

Pavol Suržin: *Spln duše*
Levoča, Modrý Peter 2008

Kniha Spln duše predstavuje výber z celoživotnej tvorby básnika Pavla Suržina (1939 - 1992). Obsahuje básne z jeho siedmich knižne vydaných zbierok, ako aj z dosiaľ nepublikovaného uceleného súboru a napokon niekoľko básní z rukopisnej pozostalosti. Zachytáva autorovu tvorivú cestu, poznačenú osobnými problémami a hľadaním zmyslu tvorby i vlastnej existencie.

Suržinove básnické texty, osobitne z prvých štyroch zbierok, pôsobia vykonštruovane a nevyrovnané, badať v nich znaky verbalizmu, sú miestami až presýtené slovami aj metaforami, niekedy odťažitémi a násilnými: „Jazyk a štrk tepú šupiny rýb /... / v saponátoch karfiolu sa kúpe býk /... / pod hviezdami trasúcimi sa klincami neba“ (z básnickej skladby Spi, krásna Verona). Na druhej strane, jeho tvorba predstavuje typ poézie, ktorý sa vtedy v našich končinách nepreferoval, ale skôr potláčal, čo poukazuje na básnikovu samobytnosť.

Poézia Pavla Suržina získavala postupom času kvalitu, akoby dozrievala. Tento pozitívny posun je počnúc piatou zbierkou s názvom Pokiaľ ma má život badateľný aj v oblasti formy - autor začal používať interpunkciu. Jeho neskoršie básne sú kratšie a hutnejšie, umelecky presvedčivejšie; nedostatok ideovosti je tu nahrádzaný prehlbeným individualizmom, úprimným a obnažujúcim (seba)skúmaním... Zostavovateľ Peter Milčák v doslove k výberu napísal: „Suržin našiel v písaní spôsob, akým možno vzdorovať všetkému nepriaznivému, a to i v prípade, ak si do cesty postaví človek sám.“

JÁN MARŠÁLEK

(Dokončenie z 3. strany)

Čo je zmyslom ľudského života

VÔĽA K ZMYSLU

„Mám dvadsaťdva rokov, akademický titul, luxusné auto, som finančne zabezpečený a mám k dispozícii viac sexu a moci, než môžem zvládnuť. Musím sa však pýtať sám seba, aký to má všetko zmysel.“ (citované z jedného listu, ktorý dostal Viktor E. Frankl) Nejde len o pocit nezmyselnosti, ale aj o pocit prázdnoty, ktorý Frankl označuje a opisuje ako „existenciálne vákuum“. Zdá sa, že existenciálne vákuum sa šíri čoraz viac. Frankl hovorí: „Kedykoľvek sa ma pýtajú, ako vysvetlím objavenie sa existenciálneho vákuu, snažím sa poukázať na túto skutočnosť: Na rozdiel od zvierata, človeku žiadne inštinkty nehovoria, čo musí; dnešnému človeku už nehovoria žiadne tradície, čo je jeho povinnosť; a často sa zdá, že už nevie, čo, vlastne chce. Tým viac je orientovaný na to, že chce byť iba to, čo robia iní, alebo robí iba to, čo iní chcú. V prvom prípade ide o konformizmus, v druhom o totalitarizmus. (...) Veľmi presne si spomínam, ako nás náš stredoškolský profesor poučal, že život 'nakoniec nie je nič iné než proces spaľovania, proces oxidácie', na čo som (...) vyskočil a obrátil som sa na neho s otázkou: „Ak je to tak, potom aký zmysel má život?“ „Redukcionizmus je nihilizmus dneška. Zatiaľ čo nihilizmus včerajška sa prezrádzal rečami o ničote, robí to dnešný nihilizmus slovným zvratom „nič iné než“. Či už sa rodičovská láska vyhlasuje za „nič iné než narcizmus“, alebo sa v priateľstve nevidí „nič iné než sublimácia homosexuálnych sklonov“ (J. B. Fabry). Jedna redukcionistická definícia hodnotí hovorí, že nejde o nič iné než o reaktívne vytvorenie obrannej mechanizmy. Na túto interpretáciu raz Frankl reagoval, keď povedal, že by nebol nikdy a za žiadnych okolností ochotný žiť pre svoje reaktívne vytvorenie alebo dokonca zmrieť za svoje obrannej mechanizmy. Desivý vplyv, ktorý má indukcia v podobe redukcionizmu nemožno podceňovať. Motívy sa už vopred neberú vážne, nič sa nepovažuje za opravdivé, všetko sa vysvetľuje ako výsledok a výraz nevedomej psychodynamiky. Hlbinná psychológia sa rada označuje aj za demaskujúcu psychológiu. A demaskovanie je úplne legitímne. Musí sa však zastaviť tam, kde demaskujúci psychológ narazí na niečo opravdivé, na niečo skutočne ľudské v človeku, čo sa nedá demaskovať, teda tam, kde už niet čo demaskovať. Ak sa tam však nezastaví, potom demaskuje už iba jediné, totiž svoj vlastný nevedomý motív, vlastnú nevedomú potrebu bagatelizovať a ničť ľudské hodnoty v človeku. Štatistické výskumy, ktoré urobila Edith Weisskopfová-Joelsonová a jej spolupracovníci, ukázali, že americkí študenti pripisujú najvyššiu hodnotu chápaniu seba samého. Prehnaný sklon k sebachápaniu sa dá vysvetliť ako reakcia na pocit nezmyselnosti. Človek sa obracia iba vtedy len sám k sebe, vtedy sa zaoberá a zamestnáva interpretáciou seba samého, keď stroskotalo jeho pôvodné naliehavé úsilie, keď je frustrovaný pri hľadaní zmyslu. Pokiaľ ide o hodnotové poradie u študentov, ktorých skúmala Weisskopfová-Joelsonová, popri sebachápaní stojí v popredí sebarealizácia. Ale kto si takto kladie za cieľ sebarealizáciu, prehliada a zabúda, že človek sa koniec koncov môže sebarealizovať iba do tej miery, do akej naplní zmysel, ktorý je vo svete, a nielen v ňom samom. Inými slovami, sebarealizáciu si nemožno klásť za cieľ, lebo sa dostáva ako vedľajší účinok toho, čo Frankl nazýva sebatranscendenciou ľudskej existencie. Hovorí: „Chápem tým základný fakt, že ľudské bytie poukazuje na niečo mimo neho, čo už nie je ono samo - na niečo alebo na niekoho: na zmysel, ktorý má byť naplnený, alebo na bytie bližšieho, ktorého stretáva.“ Podľa Emmanuela Lévinasa, druhý človek sa mi zjavuje vo svojej tvári ako „bytosť, ktorá (...) prichádza z

dimenzie výšky, z dimenzie transcencie, a (...) môže sa prezentovať ako cudzinec, bez toho, aby sa stavala proti mne ako prekážka, či ako nepriateľ. (...) Druhý, ktorý mi vládne vo svojej transcencii je tiež cudzinec, vdova a sirota, voči ktorým mám povinnosť.“ Jeden aspekt sebatranscencie, zásadný fakt, že človek siaha mimo seba samého k dakému zmyslu, aby ho naplnil - a najprv vlastne vôbec odhalil sa Frankl snaží zachytiť motivačne teoretickým konceptom „vôľa k zmyslu“. Vôľu k zmyslu možno považovať za významnú motivačnú hodnotu. Ľudia sa usilujú o naplnenie zmyslu, o dosiahnutie zmysluplného života (Rolf H. von Ecartsberg). A. H. Maslow podčiarkuje a zdôrazňuje, že vôľu k zmyslu považuje za prapôvodné úsilie človeka. Biológ z Edinburskej univerzity C. H. Waddington konštatuje, že „skutočná túžba po zmysle je podstatným aspektom ľudskej prirodzenosti.“ S. Kratochvíl a I. Plaňava z brnenskej univerzity dokázali na základe testov a štatistík, že „vôľa k zmyslu je skutočne špecifická potreba, neredukovateľná na iné potreby a je vo väčšej alebo menšej miere vlastná všetkým ľuďom.“ Sociológovia z Univerzity Johna Hopkina urobili štatistický výskum u 7948 amerických študentov a v jeho rámci zistili, že najmenej 78 percent z nich považuje za najdôležitejšie nájsť vo svojom živote zmysel a 67 percent sa pri voľbe svojho povolania riadilo želaním byť užitočný pre iných, pre spoločnosť, zatiaľ čo 16 percent považovalo za cieľ svojho snaženia zarobiť si čo možno najviac peňazí (Study Reports Student Views as Moderate, Los Angeles Times z 12. 2. 1971). Vôľa k moci a vôľa k slasti, princíp slasti sa v skutočnosti objavuje iba vtedy, keď je frustrovaná vôľa k zmyslu. Vôľa k slasti je však nielen v rozpore so sebatranscenciou, ale stojí v ceste seba samej. Čím viac sa človek usiluje o slasť, tým viac mu uniká. Čím viac sa ženie za šťastím, tým viac si šťastie odháňa. Aby sme to pochopili, stačí iba prekonať predsudok, že človek sa v podstate usiluje o to, aby bol šťastný. V skutočnosti chce, aby mal na to dôvod. A ak má na to dôvod, pocit šťastia sa objaví sám od seba. Naopak v tej miere, v akej sa zameriava priamo na pocit šťastia, stráca dôvod, ktorý na to môže mať, a pocit šťastia sa stráca. Inými slovami, šťastie môže byť do-cielené a nemôže byť zacielené. Za šťastím sa nedá hnať, musí z niečoho vyplývať. Namiesto toho, aby slasť zostala tým, čím musí byť, ak sa má vôbec objaviť, totiž účinkom (vedľajším účinkom sebatranscencie, vedľajším účinkom naplneného zmyslu a stretávajúceho sa bytia), stáva sa teraz jediným predmetom a obsahom pozornosti, konštatuje Frankl. Je otázne, či nemusí s tradíciami zaniknúť aj zmysel, ktorý sprostredkujú. Frankl si myslí, že nemusí a to preto, že zánik tradícií sa v žiadnom prípade netýka zmyslu, ale iba hodnôt. Zmyslu sa rozpad tradícií netýka. Je totiž vždy niečo jedinečné a neopakovateľné, čo má byť vždy iba odhalené, zatiaľ čo hodnoty sú univerzálne zmyslu, ktoré sú obsiahnuté nie v jednorazových, jedinečných situáciách, ale v situáciách, ktoré sú typické, opakujú sa, a teda vyznačujú ľudské podmienky. Život tak môže zostať v každom prípade zmysluplný aj vtedy, ak by zmizli všetky tradície sveta a nezostala by ani jediná všeobecne platná hodnota. V živote však nejde o dávanie zmyslu, ale o jeho hľadanie. Mladí ľudia sú vo svojej pôvodnej vôli k zmyslu frustrovaní. Potom vezmú LSD a svet, ktorý sa javí ako nezmyselný, zrazu pre nich nabúda obrovskú naplnenosť zmyslom.

Nie je to však žiadny zmysel, ale len pocity zmyslu. A mladí ľudia sa uspokojia len s pocitmi zmyslu, a v tom sa skrýva veľké nebezpečenstvo. Tak sa tiež môže stať, že mladí ľudia, ktorí berú LSD, sa uspokojia s tým, že uniknú zo zmyslovej prázdnoty tak, že si zaoštarajú subjektívny pocit zmyslu, ale skutočným úlohám vo svete sa budú vyhýbať a žiť mimo nich. Pri hľadaní zmyslu vedie človeka svedomie. Jedným slovom, svedomie je orgán zmyslu. „Mohli by sme ho definovať ako schopnosť vnímať útvary zmyslu v konkrétnych životných situáciách“, vysvetľuje Frankl. Žijeme v čase šíriaceho sa pocitu nezmyselnosti. Preto musí výchova nielen sprostredkovať vedomosti, ale aj zjemňovať svedomie tak, aby človek mal dostatočne vnímavý sluch a počul požiadavku obsiahnutú v každej jednotlivéj životnej situácii. Akokoľvek, viac než inokedy výchova musí byť výchovou k zodpovednosti. Žijeme v spoločnosti nadbytku, ale tento nadbytok nie je iba nadbytok materiálnych vecí, ale aj nadbytok informácií, informačná explózia. Ak chce človek obstáť v záplave dráždiel, ktoré prinášajú masové médiá, musí vedieť, čo je dôležité a čo nie, čo je podstatné a čo nie, jedným slovom, čo má zmysel a čo nie. Zmysel nemožno dávať, musí byť nájdený. Dávať zmysel by smerovalo k moralizovaniu. Morálka v starom ponímaní čoskoro dohrá svoju úlohu. Skôr alebo neskôr totiž už nebudeme moralizovať, ale budeme morálku ontologizovať - dobré a zlé nebude definované ako niečo, čo máme prípadne nemáme robiť, ale ako „dobré sa nám bude javiť to, čo podporuje naplnenie zmyslu uloženého nejakej bytosti a ktorý sa od nej vyžaduje, a za zlé budeme považovať to, čo naplnenie tohto zmyslu brzdi“, konštatuje Frankl. Morálka teda musí byť ontologizovaná, existencializovaná a fenomenologizovaná. Fenomenologická analýza bezprostredného, nefalšovaného zážitku, ako ju môžeme nájsť u obyčajného „človeka z ulice“ a ktorú stačí iba preložiť do vedeckej terminológie, by nám totiž odhalila, že človek v dôsledku svojej vôle k zmyslu - nielen hľadá zmysel, ale ho aj nachádza, a to trojakým spôsobom. Po prvé vidí zmysel v tom, že niečo urobí alebo vytvorí. Ďalej vidí zmysel v tom, že niečo prežije, niekoho má rád. Ale dokonca ešte aj v beznádejnej situácii, v ktorej sa nachádza bez pomoci, vidí za istých okolností zmysel. Záleží na stanovisku a postoji, aký zostáva pri stretnutí s nevyhnutným a nezmeniteľným osudom. Stanovisko a postoj mu umožňujú, aby vydal svedectvo o niečom, čoho je schopný iba človek - premeniť utrpenie na výkon. V dôsledku pôvodného sebachápania pre človeka z ulice je život reťazou situácií, do ktorých je postavený, ktoré má vždy tak či onak zvládnuť, ktoré vždy majú nejaký celkom určitý zmysel, ktoré sa týkajú jedine jeho a jedine na neho kladú požiadavky. A pôvodné sebachápanie mu hovorí, že musí nasadiť všetky sily, aby tento zmysel objavil. Z fenomenologickej analýzy hodnotového života človeka z ulice možno vydestilovať axiológiu, pre ktorú je charakteristická trichotómia. Existujú tri hodnotové kategórie, a to tvorivé hodnoty, zážitkové hodnoty a postojové hodnoty. Sú ľudia, ktorí sa povzniesli k najvyššiemu výkonu iba tvárou v tvár životnej katastrofe. Frankl uvádza list jedného väzňa, ktorý napísal z väzenia: „Vo veku 54 rokov, finančne totálne zruinovanej, vo väzení, som prekonal hlbokú premenu. Stalo sa to jednej noci v tichu mojej cely a potom som uzavrel mier so svetom a so sebou samým. Našiel som

skutočný zmysel svojho života a čas môže jeho naplnenie iba odsunúť, ale nemôže mi zabrániť v jeho naplnení. Život je preda taký nádherný - objímam ho, nemôžem sa dočkať rána.“ Albert Einstein raz povedal: „Kto pociťuje svoj život ako nezmyselný, ten je nielen nešťastný, ale aj sotva životaschopný.“ V skutočnosti človek môže prežiť iba vtedy, keď žije pre niečo, zdôrazňuje Frankl a dodáva: „A ako sa mi zdá, platí to nielen o prežití jednotlivca, ale aj o prežití ľudstva. (...) Byť človekom znamená byť zameraný a zacielený na niečo, čo nie je on sám. Pokiaľ ľudská existencia už neukazuje za seba samu, zostať žiť nebude mať zmysel ba bude to nemožné. Toto poučenie sa mi dostalo počas troch rokov, ktoré som musel prežiť v Terezíne, Osvienčime a Dachau.“ Medzitým vojenskí psychiatri na celom svete potvrdili, že najschopnejší pre prežitie boli tí vojnoví zajatci, ktorí boli orientovaní na budúcnosť, na nejaký cieľ v budúcnosti, na nejaký zmysel, ktorý bude nutne v budúcnosti naplniť. Nemalo by platiť nič analogické aj tam, kde ide o ľudstvo a jeho prežitie? Frankl hovorí: „Ak sa majú nájsť hodnoty, ak sa má nájsť zmysel, ktorý platí pre všetkých, potom musí ľudstvo, ktoré pred tisícročiami vytvorilo monoteizmus, vieru v jedného Boha, urobiť aj ďalší krok, totiž udomiť si jednotu ľudstva. Viac než kedykoľvek predtým dnes potrebujeme nejaký monoantropizmus.“

ORIENTÁCIA NA BUDÚCNOSŤ

Dejiny nie sú pohybom na indifferetnej časovej osi, ale sú viazané na udalosť. Pochopiť udalosť, to znamená pochopiť zmysel dejov a diania, predstavuje jedinu cestu k porozumeniu dejinám. Nie teda len chronológia, ale nahliadnutie diania obdareného zmyslom, teda kairológia (kairos = plnosť času), je tým, čo nám poskytuje kľúč k dejinám. Kairológicky nazerať na následnosť dejinných udalostí znamená rozumieť tomu, čo sa vlastne v čase deje. Ide teda o zmysel dejín, o to, ako sa zmysel udržuje, rozvíja, jednoducho ako pulzuje život zmysluplného celku všetkého bytia - a nie o nanášanie izolovaných momentov na časovú os. Pochopiť zmysluplné súvislosti znamená pochopiť vzťah udalosti k prirodzenému celku, prípadne k prirodzeným celkom, znamená to porozumieť si s minulosťou - a tým aj s prítomnosťou a budúcnosťou (R. Palouš). „Je iný svet možný?“ „Áno, je možný!“ Iný svet bude možný vtedy, keď dokážeme čítať v knihe budúcnosti a keď si uvedomíme okamih, v ktorom doterajšie úsudky sa stávajú predsudkami, a teda väzením, z ktorého sa musíme oslobodiť. Vtedy keď budeme mať odvahu sa dôsledne odpútať od „starého a známeho brehu rieky“. Prišiel čas, kedy je to treba urobiť. A zvlášť my Európania sme povolani, aby sme išli príkladom a dali silu a dôveru zjednotenej Európe, ktorá by sa tak mohla stať nositeľkou veľkých poslani, ktoré nikto z nás nemôže sám realizovať (G. Amato, L. Pozzi). Predovšetkým musíme trvať na „otvorenom konci“ dejinného príbehu myslí si Sokol. To znamená na tom, že vo svete a sami v sebe síce vidíme zreteľné posuny, ktoré vedú istým smerom a nie sú len chaotickým „Brownovým pohybom“ jednotlivcov. Nikto a nič nám však nedáva právo hlásať, že vieme „kam“ tento pohyb vedie a „kde“ by mal skončiť. Či sa nám prejavy dejinných zmien páčia alebo nepáčia, mali by sme ich pozorne sledovať a tiež hodnotiť. Dejiny iste nie sú, ako si naivne predstavovali osvietenici, koľajnicou, ktorá vedie do lepšieho sveta. Úžasný rozvoj ko-

munikácií, splyvanie a miešanie rôznych kultúr, zanikanie miestnych odlišností a tradícií a vznik celosvetového životného štýlu s rovnakým oblečením, rovnakou hudbou a podobnými predstavami o šťastí - to všetko ju jednoducho je. Nie však ako zjavenie vôle absolútneho Duča, ale ako výzva pre naše myslenie a konanie, čo s novými možnosťami dokážeme urobiť a akým zneužitiam dokážeme zabrániť.

LITERATÚRA

- Amato, G., Pozzi, L.: Je jiný svět možný? Cesta k pochopení a změně. Brno: Doplněk, 2007, s. 7-8.
- Coreth, E.: Co je člověk? Základy filozofické antropologie. Praha: Zvon, 1997, s. 183-186.
- Einstein, A.: Mein Weltbild. Vyd. C. Seelig. Ullstein, Berlin 1970. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 31.
- Edwards, P.: Unglaube Pessimismus und Sinn des Lebens. In: N. Hoerster (Vyd.), Glaube und Vernunft. dtv. München 1979, s. 287. In: Raban, M.: Duchovní smysl člověka dnes. Od objektivního k existenciálnímu a věcnému. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 19.
- Fabry, J. B.: The Pursuit of Meaning - Logotherapy Applied to Life. 2. vyd. Beacon Press, Boston 1969. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 13.
- Flew, A.: Tolstoi and the Meaning of Life, v: Ethics, 73 (1963) s. 110-118. In: Raban, M.: Duchovní smysl člověka dnes. Od objektivního k existenciálnímu a věcnému. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 19.
- Frankl, V. E.: Pathologie des Zeitgeistes. 1. vyd. Viedeň 1955. 3. vyd. Psychotherapie für den Laien, Freiburg im Breisgau 1972. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 11.
- Frankl, V. E.: Ärztliche Seelsorge. 8. vyd., Deuticke, Viedeň 1971. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 11.
- Frankl, V. E.: In: Handbuch der Neurosenlehre und Psychotherapie. Z v. III, Urban & Schwarzenberg, Mnichov 1959. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 16.
- Frankl, V. E.: Der unbedingte Mensch Deuticke, Viedeň 1949. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 17.
- Frankl, V. E.: Die Psychotherapie in der Praxis. 2. vyd., Deuticke, Viedeň 1961. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 19.
- Frankl, V. E.: In: Die Sinnfrage in der Psychotherapie. Vyd. von N. Petrilowitsch. Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1972. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 28.
- Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 11-32.
- Höffe, O.: Personale Bedingungen eines sinnerfüllten Lebens. Eine ethnisch-philosophische Erkundung. In: Kühn/Petzold, Psychotherapie und Philosophie, Paderborn, 1992, s. 396. In: Raban, M.: Duchovní smysl člověka dnes. Od objektivního k existenciálnímu a věcnému. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 18.
- Kratochvíl, J., Plaňava, I.: Neubl. rukopis. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 18.
- Lévinas, E.: Totalita a nekonečno. Esej o exteriorite. Praha: OIKOYMENH, 1997, s. 190-191.
- Maslow, A. H.: Comments on Dr. Frankl's Paper, In: Readings in Humanistic Psychology. Vyd. Von A. J. Sutich a M. A. Vich, Free Press, New York 1969. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 17.
- Neruda, P.: Confeso que he vivido, Memorias, Barcelona 1989. In: Raban, M.: Duchovní smysl člověka dnes. Od objektivního k existenciálnímu a věcnému. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 19.
- Palouš, R.: Světověk a časování. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 21.
- Panikkar, R.: Myth, faith and hermeneutics, New York, Ramsay, Toronto 1979, s. 336-360. In: Palouš, R.: Světověk a časování. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 21.
- Peregrin, J.: Filozofie pro normální lidi. Praha: Dokořan, 2008, s. 134-137.
- Raban, M.: Duchovní smysl člověka dnes. Od objektivního k existenciálnímu a věcnému. Praha: Vyšehrad, 2008, s. 18-19.
- Sokol, J.: Malá filosofie člověka a Slovník filozofických pojmů. Praha: Vyšehrad, 2004, s. 53, 57, 58-59.
- von Eckartsberg, R.: Introduction to Experimental Social Psychology. Zv. 1, 1969. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 17.
- Waddington, C. H., Smythies, J. R.: In: Das neue Menschenbild. Vyd. A. Koestler a J. R. Smythies, Molden, Viedeň 1970. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 17.
- Weisskopf-Joelson, E.: Psychological Reports, 24, 299, 1969. In: Frankl, V. E.: Vöfa k zmyslu. Bratislava: Lúč, 2010, s. 16.

Na internete som narazil na kópiu článku z periodika Literárny (dvoj)tyždenník z 11. 2. 2010: „Výzva jazykovedcom a prekladateľom“, od predsedu Slovenskej Lisztovej spoločnosti v USA, pána Johna A. Vacvala.

Pokiaľ mi je známe, tak problém okolo významu slova „Totentanz“ sa opakuje už dlhšiu dobu, pričom adekvátna odpoveď kompetentných na stránkach periodik, či na internete sa akosi neobjavuje.

Od pána prof. PhDr. Ladislava Šimona, Csc., k prekladu a významu pojmu „Totentanz“, bol v spomenutom článku z výzvy uverejnený citát: „Ako dôkaz, že skladateľ Franz Liszt mal údajne slovenské korene, slúžil názov jeho skladby Totentanz (Tanec smrti), pričom sa argu-mentuje maďarským pomenovaním Slovanov („Tót“). Podobné plody málo vedeckej fantastiky majú zvyčajne dlhý život - najmä v niektorých skupinách obyvateľstva“.

Nuž priznám sa dobrovoľne, i ja budem asi jeden z tých „málo vedeckých fantastov, z nie-ktorej tej skupiny obyvateľstva“. Tak som sa zamyslel nad tou fundovanou myšlienkou vedca, nefantastu, pána akademika, čo nám to tam tvrdí a pozrel si k tejto téme, čo ponúka internet.

Ako isto všetci viete, tak Slováci, po maďarsky „Tóti“, boli od nepamäti etnikum spevavé a tancujúce. Nevieť si dosť dobre predstaví, že by si to žiaden z nemecky hovoriacich a píšucich cestovateľov 18., 19. storočia nebol býval všimol a nezaznamenal túto charakteristickú vlastnosť „tót-skeho“ etnika prirane aj do nemeckého jazyka. Preto s nemeckou precíznosťou vytvorený sa nejaký výraz pre „tanec obyvateľa Hongrie“, „tanec Uhrov“, „tanec Esclavóncov“, „tanec Tótov“, „tanec Panóncov“, či nakoniec aj „tanec Slovákov“ zákonite musel do nemeckého jazyka v nejakej forme dostať.

Pre „tanec mŕtvych“ mala nemčina 19. storočia zavedenú spisovnú formu: „Todtentanz“ a nie „Totentanz“, ako nesprávne informuje nielen pán akademik.

Napriek tomu v podobnom význame je možné nájsť aj iné, menej časté, ale už nespisovné výrazy: „Totentanz“, „Todtentanz“.

Ak by mal skladateľ Hongrois Franz Liszt v úmysle pomenovať svoju skladbu vo význame „tanec mŕtvych“, tak nevidím žiadnu prekážku, prečo by nepoužil k tomuto účelu presné ne-mecké spisovné slovo jeho doby: „Todtentanz“.

V maďarskej gramatike pre nemecky hovoriacich z roku 1856, je pri označení obyvateľa „Tót-orság“ - „Sclavonie“ uvádzaný aj obyvateľ „Tót“ = „Slovak“. Z pohľadu historického slova „Tót“ pomenovávalo isté obdobie výhradne obyvateľa „Slovenskej zeme“ - „Esclavónie“, ako sa môžeme dozvedieť v Orbis Pictus JA Komenského, „Maďara voľbou - Wahlma-gyar“. Podobne iné ohraničené obdobie pomenovávalo navyše ešte aj obyvateľa Illirie i Dal-mácie.

Ale pozor, do začiatku 19. storočia sa nevzťahovalo na obyvateľov obývajúcich územie dnešného Slovenska - Uhorská - „Ungernorság“, ani Panónia - „Panonenorság“! Vtedy začalo fungovať známe maďarizačné - „Magyar vagyok“. A až do nástupu maďarizačného tlaku slovo „Tót“ nebol všeobecný výraz pre „Slovanov“, ako nás mylné informuje uvedený citát.

Doborjan je malá dedinka v „Tót-orság“. Tá sa stala dňa 20.11.1811 rodiskom Franza Liszta.

Je asi každému zrejmé, že toto územie bolo obývané predovšetkým „Tót-mi, presne tak, ako v „Ungarnorság“ bývali Uhri, v „Panonenorság“ žili Pannóni a v trochu vzdialenejšej minúlosti v Séčeniho „Hunnenorság“ bývali Húni.

Neviem, prečo by umelec, spisova-

Totentanz či Todtentanz

alebo

Akademiker-Tänzchen

teľ, pedagóg, politik a skladateľ svetového formátu, Franz Liszt, pri svojej skladbe „Totentanz“ nemohol mať na mysli práve osud svojich rodákov „Tót-ov, ako aj ich vlastný etnický tanec: „tanec Tóta“, „tanec Tótov“?! A to obzvlášť v nadväznosti na vážne politické udalosti spojené s oficiálnym štartom maďarizácie a tu predovšetkým násilnej maďarizácie práve aj jeho rodákov „Tót-ov“!

Maďarizácia „Tótov“, bola Košúto-ovou revolučnou dobou organizovane odštartovaná už nie-len v samotnej Sclavónii - „Tót-orság“, ale hlavne v Pannónii - „Panónen-orság“, ako aj v Ungarn - „Ungern-orság“, čo ako isto tušíte, bolo úradné dobové označenie územia prevažnej časti dnešného Slovenska!

K tomu netreba byť ani veľký fantasta a už vôbec netreba trpieť na nejaké fikcie. Predsa umelec, dáva svoje politické názory, predovšetkým do použitých výrazových prostriedkov, nevy-nímajúc do toho aj dobre premyslený výber samotného pomenovania svojho diela.

Kto v tej dobe bol v maďarizačnom ohrození? - „Tóti“!

Komu ešte ostávala nádej nebyť po-maďarčený? - „Tótomi“!

Ktorí „Tóti“ bojovali proti ktorým „Tótomi“?

Skutočný vedec predsa už pri samotnom názve diela umelca musí zvažovať všetky možné alternatívy, okruh všetkých sociálnych, politických aspektov umelcovej doby a to nielen tie, ktoré mu pripúšťa nastavený maďarizačný filter!

Ako sa sami môžete presvedčiť, do nemeckého jazyka sa dostal z „Hongrie“ aj výraz: „Magy-aren-tanz“, vo význame „tanec Maďarov“, čo bolo odvodené od pomenovania osoby „Magy-ar“. Nemčina 19. storočia z oblasti „tancov“ a príbuzných pojmov pozná rôzne tančkové výrazy: „Magyarentanz“, „Polentanz“, „Böhmentanz“, „Totentanz“, „Todtentanz“.

Preto by som sa teraz aj ja rád spýtal kompetentných: Vedeli by ste nám, laikom, uviesť aspoň jeden zdroj, ktorý v nemeckom jazyku doby Liszta, má aspoň rámcovo podobnú významovú koreláciu pojmov, akú má prepojenie: „Magyar - tanec Maďarov“ k nemeckému „Magyaren-tanz“, aj pre našich slovenských predkov: „Tót - tanec Tótov“, „Slovák - tanec Slovákov“ k niektorému primeranému nemeckému výrazu inému ako je „Totentanz“?!

Mne samému sa na internete, v spójitosti s 19. storočím, ako aj významovo príbuzným, nepo-darilo nič iné nájsť! (www.books.google.at) Bol tam ponúkaný výhradne Lisztov „Toten-tanz“.

Vopred upozorňujem, že „Slovakentanz, Schlowakentanz, Slovakentanz“ - sú nemecké po-jmy až 20.storočia!

Preto čisto logicky a formálne, slovné spojenie „Totentanz“ patrí v nemeckom jazyku výz-namovo pre spisovné označenie: „tanec Tótov“, „tanec Tóta“ a v prenesenom: „tanec Slovákov“, „tanec Slováka“ a to analogicky, ako je v nemčine chápané „Magyar s Ungarn a Magyarentanz“.

Myslím si, že tomu bolo presne tak, ako to zaviedol Franz Liszt, cez názov svojej skladby. Pokiaľ by som sa mylil a hľadal v nesprávnych „ad fondes“, tak poprosím odborníkov, aby ma poopravili.

Mal právo skladateľ Franz Liszt pomenovať svoju skladbu ako „tanec Tótov“, nemeckým: „Totentanz“, keď napríklad zistil, že maďarizácia zavádza do nemeckej slovnej zásoby výraz „Magyarentanz“?

Albo mu toto právo ešte i dnes niektoré košútovske kruhy budú upierať?

To, že sa tento pojem dlhodobo a cielenne pokúšali a aj dnes stále pokúšajú, významovo pre-smerovať výhradne na „tanec smrti“, napriek tomu, že v tej dobe bolo pravopisne správne jedine „Todtentanz“, je z môjho pohľadu Slováka, klasická, priehľadná, maďarizačná prekladateľsko - interpretačná finta „T“, s ktorou má aj istá časť slovenskej akademickej obce evi-dentne dlhodobý problém. Zjavne im uniká samotná pod-stata maďarizácie.

Taktiež je zvláštne, prečo mala pomerne racionálna a logická nemčina dve pomenovania na „tanec smrti“ či „tanec mŕtvych“ - „Totentanz“ ako aj „Todtentanz“?

Je zjavné, že tieto „anomálie“ nemeckej ináč všeobecne precíznej spisovnej nemčiny sú poli-tického charakteru, tu z maďarizačného po-zadia.

Veď už len výrok Uhra Franza Liszta: „JE SUIS HONGROIS“... MAIS JE NE PARLE PAS HONGROIS nemôže podľa formálnej logiky patriť Maďarovi!

Preto si po zvážení nájdených argumentov myslím a vyzývam Vás, vážená dáma z muzikoló-gie, vážení pán akademik z radov prekladateľov, ako i Vy zdanlivo „slovenská“, ako aj ostat-ná mlčiaca akademická obec.

Dosť už bolo takýchto „Akademiken-Tanz“ - „tanca akademikov“ a to nielen okolo názvu jednej skladby Hongroisa - Uhra, Vandala, Esclavónca, Tóta, Slováka Franza Liszta: „Toten-tanz“. Dozrel čas poslať pánovi Johnovi A. Vacvalovi do USA primeranú kompetentnú aka-demickú odpoveď, aj so slušným ospravedlnením!

Vážení, uvedomte si, že o rok, 20. novembra 2011 tomu bude 200 rokov, čo sa narodil jeden z géniov svetovej hudby, a to z našej, skutočnej nefalšovanej „Tótenblut“, slovenskej, po tisíc-ročia s hudbou a tancom spätéj krvi!

A v nemalej miere ostáva hlavne a práve na Vás, či tieto významné oslavy budú vrcholit

v Budapešti, Reidingu-Viedni, alebo práve v jeho písomne vlastnoručne deklarovanej domovi-ne, v Bratislave!

P. S.

Pri pokuse dopátrať sa podstaty problému s „Totentanz“ som dospel k poznatku, že umeno-vedné dielo Franza Liszta: „Les bohémiens et de leur musique en Hongrie“, 1859, 1881 je podľa všetkého jeho osobnou reakciou Hongroisa, Vandala, Uhra, Tóta, Slováka, Esclavónca a to nielen na politické „hranie sa s názvami“ jeho skladieb, ale predovšetkým na maďarizač-né zábery falšovania obrazu etnickej reality Rakúskej monarchie: kto „tancoval“ v Hongrie „vlastné etnické tanččky“ a kto „netancoval“ na vlastnú muziku!

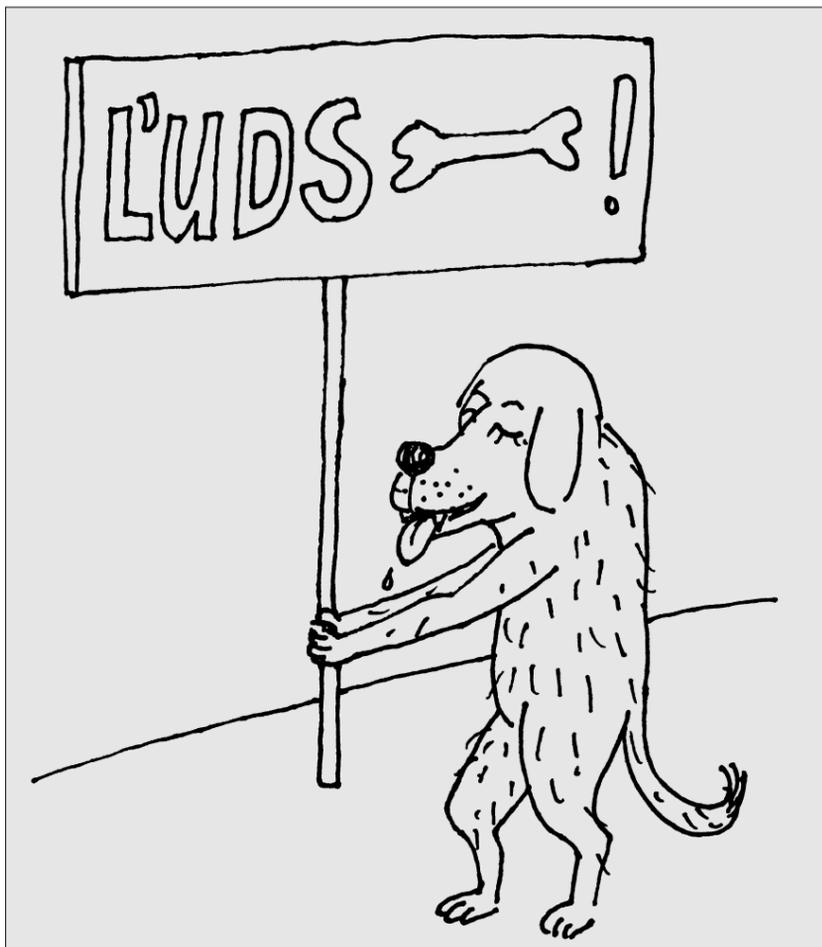
Je preto úplne pochopiteľné, že toto dielo je už viac ako 150 rokov istými po-

litickými kruhmi „permanentne zametávané pod koberec“! Čo dnes bráni slovenským prekladateľom, literá-tom, umenovedcom, či muzikológom preložiť kvalifikovane a hlavne nefalšovane toto pre Slovákov dôležité a vzácne dielo a to nielen do slovenčiny, ale predovšetkým do maďarčiny? Teda okrem vážneho politického problému s odstavením permanentnej maďarizácie nielen juhu nášho Slovenska?

Viete, že toto dielo sa vlastne ani nedá správne preložiť bez použitia rozdielných slov „Magy-ar“ a „Hongrois“?

Teraz, s blížiacim sa 200-tým výročím narodenie Franza Liszta, máme jedinečnú, ba priam výnimočnú príležitosť, konečne pomôcť maďarskému národu a obohatiť jeho pokrývkávajúci výrazový slovník, práve o to, o tie viac ako 200 rokov chýbajúce slová: „Uhor, Hongrois, Un-garn“ - čo nie je „Magyar“! tak, ako bolo slovo „Hongrois“ známe v časoch Franza Liszta. Samozrejme aj s príslušnými odvodeninami. A takto, k danému výročiu Hongroisa Franza Liszta, pripravíť vhodný darček nielen pre našich po maďarsky hovoriacich spoluobčanov.

PETER HANIC

Kresba: Andrej Mišanek

KULTÚRA Č. 2/2011 VYJDE S DÁTUMOM 26. JANUÁR 2011

KULTÚRA
DVOJTYŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY
PREDPLATNÉ V ROKU 2011

Kultúra je dvojtýždenník pre kultúru, literatúru a myslenie o spoločnosti. Ponúka tradíciu inteligentnej publicistiky, ktorá sa hlási k jedinej závislosti dôstojnej človeka - závislosti od etiky. Okolo tejto závislosti sa neschádzajú ľudia, ktorí predávajú svoj talent a vzdelanie, ale tí, ktorí „zadarmo dostali“, preto aj „zadarmo dávajú“.

Vytvárajú tak platformu na diskusiu o významných otázkach slovenskej spoločnosti, jej koreňoch, tradícií, ale aj jej súčasnom stave, s dôrazom na mravnosť jej intelektuálnych elit.

Duchovný rozmer života jednotlivca a národa tvorí chrbticu nášho záujmu v čase, keď sa za mimikri globalizujúceho sa sveta neraz skrýva potlačanie národných kultúr.

Kultúra nezapasí proti ničomu. Kultúra vedie zápas o niečo. Nepresviedčame, neagitujeme, nezastrašujeme. Inšpirujeme.

Darujte dobrým priateľom Kultúru! Prispievajte tak k obrode národa a spoločnosti. Kto si predplatí Kultúru, investuje nielen do seba, ale aj do rozvoja svojej vlasti.

Objednať si môžete Kultúru v Slovenskej pošte, a. s., alebo aj na e-mailovej adrese Kultúry redakcia@kultura-fb.sk.

Jeden výtlačok v roku 2011 stojí 1,20 eur. V roku 2011 vyjde 21 čísel.

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41, 841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: Július Binder (predseda), Anton Hlinka, Richard Marsina, Tibor Kovalik (Kanada), Vladimír Kubovčík. - Šéfredaktor: Teodor Križka. - Cena jedného čísla je 1,20 € - Stánkový predaj: Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje Slovenská pošta, a. s.,

Stredisko predplatného tlače, Uzbecká 4, P.O.BOX 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@slposta.sk. - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo EV 757/08. - Nevyžiadané rukopisy nevraciamy. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk - Tento ročník vychádza s príspevkom Ministerstva kultúry SR - ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

SALAMANDRA

V BANSKEJ ŠTIAVNICI

Pekná bukolická povest' otvára bránu do najstaršej histórie Banskej Štiavnice. Podľa Štiavnického Náca' „mesto Banská Štiavnica bolo už odpradávná späť s baníctvom, baňami a mnohými bohatými náleziskami drahých kovov,“ len nikto nevie, ako dávno bolo to Nácove „pradávné“. Podľa slovenskej oficiálnej historiografie nie tak dávno, len nejakých 700 rokov nás delí od onej rozprávkovej doby. No podľa Náca, „Nikto si už poriadne nepamätá, kedy to všetko presne začalo, ale o jašteričkách, čo dali Banskej Štiavnici do vienka jej bohatstvo a uhnúcu slávu, si povrávali už malé deti a ukazovali na mestský erb, kde sa na slnku skveli dve, jedna zlatá a druhá strieborná. Vraj to bol ten pastier, čo ich prvý uvidel hore na stráni blyšťať sa vari viac ako slnko na oblohe,“ taktu už od nepamäti rozprávali na dobrú noc matky svojim deťom Povest' o štiavnických jašteričkách.“

Prečo však sa tým jašteričkam hovorí salamandry, ak sa taktu volá „černo-žlto sfarbený obojživelník s vretenovitým chvostom podobný jašterici (zool. salamandra)?“

Povest' pokračuje: Pastier Ján vraj pozoroval dve jašterice, ako sa vyhrievali na veľkom balvane, ale keď sa k nim im priblížil, obe salamandry - zlatá i strieborná - sa schovali pod skalou. Pastier Ján ten balvan s námahou odvalil a uzrel tam hrudu zlata veľkosti klobúka.

„Chýr o jeho náleze sa šírila rýchlosťou vetra, a tak sa začali zo všetkých strán ľudia zbierať. Zaryli sa do zeme, vykopali šachty, neskôr pri nich vznikli celé bane a osady. Postavili krásne domy, kostoly, školy a dali vznik mestu, učupnému v doline, no bohatému a slávnemu, mestu čo nesie svoje hrdé meno Banská Štiavnica.“

Z tejto povesti sa časom vyvinul erb Starého mesta v Banskej Štiavnici ako aj tzv. banskoštiavnický Salamander, teda slávnostný sprievod baníkov cez mesto, pripomínajúci fíranie do baní, tzv. „sachtág“ a iné aspekty baníckeho života. Svojím pohybom z jednej strany ulice na druhú sprievod napodobuje pohyb černo-zlatej salamandry. Pozoruhodné je, že vedúcou postavou Salamandru nie je baník, ale pastier, teda človek z úplne iného remesla... Je to však symbolický objaviteľ zlata, ktorý sa nechal k pokladu viesť v zlatých dierach žijúcimi salamandrmi, a preto v sprievode práve on v rukách nesie nie akúkoľvek „jaštericu“, ako mylné informujú niektorí vykladači, ale špecificky „jaštericu“, vlastne obojživelníka, zvaný salamandra.

Samozrejme, tým sa povest' o salamandre nekončí. Ja som to však nevedel, keď som pripravoval môj referát pre sympóziu v Banskej Štiavnici (8.-10. 9. 2010) „Európsky význam slovenského baníctva v stredoveku a novoveku.“

Môj príspevok, pod názvom „Slovenské baníctvo v bronzovej a predrímskej dobe“ sa vymykal tematickému obsahu aj chronologickému rozsahu tohto sympózia, ale jeho organizátor, Doc. PhDr. Miroslav Kamenický, s otvorenou myslou bádateľa zaradil moju prednášku ako prvú v poradí, aj keď sa tým bezpochybné vystavil kritike slovenských profesionálnych dejepiscov, ktorí poväčšine vôbec neprípúšťajú existenciu slovenských baníkov - ba ani Slovanov/Slovákov ako takých - na Slovensku pred 6. storočím po Kristu, tobož už v dobe Bronzovej, nejakých 3000 rokov pred Kristom.

Ale až tam nás vedie banskoštiavnická povest' o salamandrach predpovedajúcich zlato.

BANSKOŠTIAVNICKÁ

SALAMANDRA V TIENI

SLOVENSKEHO DEJEPISECTVA

Slovenské dejepisectvo sa všeobecne zmierilo s tým, čo nám nadelili cudzí dejepisci, že nielen naša história, ale aj naša existencia je veľmi krátkodobá - nejakých 1400 rokov. Počiatky nášho baníctva a nášho spracúvania kovov sa poväčšine prisudzujú cudzím prospektorom, baníkom, tavičom a cudzím obchodníkom z okolitých krajín,

CYRIL HROMNÍK

Salamandra

a slovenské baníctvo v bronzovej a predrímskej dobe

akoby Sloveni (Slováci) neboli schopní takej technologickej a komerčnej aktivity. Keď sa však bližšie pozrieme na názvy kovov dolovaných v najstarších dobách a na toponymiu najstarších banských miest, dolín a oblastí, zistíme, že týmto názvom vlastne nerozumieme, aj keby to mali byť mená uplatnené na príslušné kovy a miesta ich dolovania onými cudzími baníkmi a tavičmi z nášho susedstva. Mali by to byť vraj mená hlavne nemecké. My im však nerozumieme, tak ako nerozumieme ani slovu salamandra. Prečo, keď sú tak kratkodobé a majú pochádzať zo známych a moderných jazykov?

Analýza týchto slov a tejto toponymie ukazuje že sú poväčšine dravidského pôvodu, čo hneď poukazuje na ich starobylosť aj na ich indický pôvod. A to všetko poukazuje na počiatky slovenského zlatokopectva niekde v ranej dobe bronzovej a na čulý obchod medzi vtedajším Slovenskom a dravidským Elamom.

Čo mňa ako historika oboch brehov Indického oceánu so zameraním na najstaršiu, teda nevyhnutne so zlatom spojenú históriu Afriky, na samom začiatku prilákalo do zlatej oblasti Banskej Štiavnice a Kremnice ako aj do Hontu, bol tajomný Veleštúrsky nápis. O jeho prečítanie a vysvetlenie sa tu pokúšam nemiernim. Ale bol by som rád, keby ma miestni bádatelia upozornili na jeho rozlúštenie, ak sa také vôbec niekomu podarilo. Pokus Antonína Horáka nám v tom nepomôže³ plnšie pochopiť význam Veleštúrskeho nápisu. Na to treba poznať pozadie Kremnických vrchov a samotnej Kremnice.

Svetoznámy expert na dolovanie zlata J. Malcolm McLaren (1909) považuje zlaté bane v oblasti Kremnice a Banskej Štiavnice za najstaršie v Európe a kladie ich počiatky do doby pr. Kr.⁴ Otázkou je, kto, čo a kedy tu doloval?

Všetkým archeológom a historikom slovenského baníctva a metalurgie je zaiste dobre známa kniha Márie Novotnej Svedectvo Predkov (1994). Táto kniha sleduje vývoj produkcie bronzu od začiatku 3. tisícročia pr. Kr. v Anatólii, kde v jej chápaní „bronz je civilizáciou výdobytkom“. Ale keď ten istý produkt baníctva a kovoliectva sa zaznamenáva aj na území dnešného Slovenska, tak o jeho prospektoroch, baníkoch, tavičoch, liatcov a kováčov autorka nevie povedať nič, iba že tu išlo o „pravekého človeka.“⁵ Jej prvými civilizovanými bronziarimi sú producenti tzv. „unéctickej kultúry“ v dnešnom Česku; na Slovensku sú bronziarimi bezmenní. Neskoršie prichádzajú „nové etniká“ a tie vytvárajú „Chlovice-Veselé“, „nitriansku“, „koštickú“ a všeliaké iné kultúry - dokonca aj „maďarskú vykryštalizovanú hatvanskú kultúru“ - len nie žiadnu slovenskú kultúru, ba ani kremnickú alebo banskoštiavnickú. A všetky tie „kultúry“ vraj vďačili za svoju civilizovanosť kultúre „unéctickej“ v západnom Česku. Jej ľud vraj dovážal (zrejme na osloch) ťažkú meď (cca. 95% v obsahu bronzu) do Unétic z ďalekej Nitry, a dokonca aj pochovával svojich mŕtvych „na pohrebiskách nitrianskej kultúry“, ale miestni bronziar na Slovensku sa museli uspokojiť len s „opätovným pretavením starých, používaním opotrebovaných bronzových predmetov“ z Unétic.⁶ Slovenské hory poskytovali meď, ale cín tu bolo málo, no miestnych, zjavne primitívnejších, bronziarov nenapadlo dovážať potrebný cín (cca 5% v obsahu bronzu) z Unétic. A to všetko napriek tomu, že znalosť ťažby a tavenia bronzu prišla do

stredu Európy po Dunaji z východu, a teda najprv na Slovensko.

Bronzom sa tu zaoberať nemienim, potrebné je však dodať, že slovenské termíny pre rudu (< Ta. uruku-du = vytavená zem načisto), meď (<Ta. me-dini = pevná výborná zem), cín (<Ta. si-satanam = zaostrovač nástrojov, i, e, tin), bronz (<Ta. barundu aias = náramok z červeného kovu,) a dokonca aj pre kad-

Pastier Ján s jaštericou v baníckom sprievode Salamander

lub (<Ta. kaddalai-bokkai = malá dierka/jamka formy) na odlievanie bronzových predmetov sú v slovenčine a po nej aj v češtine bez výnimky dravidského pôvodu. Navyše, profesionálne meno slovenských tavičov celkom zreteľne pochádza z Tamilského taviči.

Bronzových predmetov - nádob, zbraní, ihliel a pod. - sa však na území Slovenska našlo pomerne veľa a niekto ich musel vyrábať. Kto to bol? Vieme len, že nech už to bol ktokoľvek, medenú rudu nazýval kasitra,⁷ z čoho pochádza anglické kaseiterite a slovenské kasiterit. A toto slovo bezpochybné pochádza z Indie. Pokiaľ ide o toponymiu spojenú s meďou a bronzom, máme tu názvy ako Predné a Zadné Meďodoly, Medená dolina, Kopernica, Kópřová dolina a pod., ale nie je ich veľa, kým po zlate je tu pomenovaných lokalít omnoho viac.

ZLATÁ BAŇA A KREMNICA

Spomenutá kniha o bronzovej dobe sa o dolovaní zlata ani len nezmiňuje, aj keď zlato sa zaiste ťažilo v jarkoch a ťažilo na Slovensku ďaleko skôr, než sa tu začal vyrábať bronz. Písomne dokumentovaná história banských miest na Slovensku obyčajne nepresahuje 800 rokov pred dneškom. Tak je to aj s Kremnicou a Banskou Štiavnicou. Zapisané meno Kremnica síce nesiahla ďalej než do 12. storočia po Kr., ale keď sa so zlatokopectvom v tejto oblasti po prvý raz stretávame, je registrované pod menom Bana, a to je významné. Tak v listine kráľa Ondreja z r. 1217 sa píše o kráľovskom dôchodku z „Bana“. Či tu išlo o Banu pri Nitre, alebo o Banskú Štiavnicu, a či o iné banské mesto v tzv. Dolnom (z skutočnosti v Hornom) Uhorsku, čo zo samotnej listiny nie je jasné, nie je nateraz materiálne, dôležité je, že šlo o bane a banské mesto.⁸ Zrejme slovo 'bana' má spojitost' s podstatou baníctva a je nepochybným zdrojom alebo formou slovenského slova baňa. Bana/baňa však nie je všeslovenským slovom pre zdroj zlata, meď a iných kovov. Tak v ruštine baňa sa menuje rudník, v češtine důl, v poľštine kopalnia atď. Len v slovenčine, a po nej v maďarčine (bánya), je to baňa. Baňa nemá zjavný slovenský koreň a jej pôvod v susedných germánskych (v zmysle nemčine príbuzných) a iných jazykoch sa tiež nenašiel.

A prečo sa bana a baňa vyskytuje práve len na Slovensku? Preto, lebo Slovenské rudohorie je najstarším banským územím v strednej Európe. Keby jeho pôvodní baníci boli bývali Sloveni alebo

tzv. Slovania, slovo pre baňu by asi bolo popisné, ako je tomu v češtine a poľštine a z neho by sa ľahko odvodili iné slovné formy. Baňa sa k tomu neprepožičiava. Nemôžeme povedať 'baňovať', ako môžeme povedať 'doložiť' alebo 'kopat'; bežne však hovoríme o nájdení 'zlatej bane', či už je to v dobrom poli, v obchode, v naftovej studni alebo vo fabrike.

Prvými baníkmi museli byť tí, v ktorých jazyku bana vyjadruje podstatu banského úsilia. Takým jazykom je dravidská tamilčina, dnes hovorená len v najjužnejšom štáte Indie, Tamilakam alebo Tamil Nadu, ale v dobe bronzovej používaná po celom archaickom Elame od Kanya Kumari a Bengalu až po Mezopotámiiu. V tamilčine bana-m vyjadruje 'bohatstvo', ktorého hlavnou formou odjakživa bolo zlato. Banakkaran je 'bohatý človek'.⁹

Tamilské slovo bana sa jasne objavuje v najstaršej evidovanej forme mena pre Banskú Štiavnicu, Schemnyzbana.¹⁰ A tu je celkom bezpečná evidencia, že slovenské baníctvo v Kremnici, Banskej Štiavnici a ich okolí má svoje korene v storočiach dávno pred dobou rímskou a že prví baníci hovorili tamilským alebo jemu príbuzným dravidským jazykom. Pravdepodobne Kremnica bola tu už aspoň v dobách Homorových, keď sa Slovenom (čo je pôvodné meno Slovákov) hovorilo aj Venedi. Z doby okolo roku 1612 existuje zápis, že plné meno Kremnica bolo „Windisch Crembnic“, čo znamenalo Venedská Kremnica, tzn. Slovenská Kremnica.¹¹

Kvalifikácia venedská alebo slovenská nebola omezená len na Kremnicu, ako to potvrdzuje meno „Windischdorf“ v Tekovskej stolici, prekladané do Latinčiny ako Villa Sclavorum, čo znamená Slovenská Dedina. „Windischdorf“ je evidovaný z doby okolo r. 1320¹² ako aj z r. 1808.¹³ Pravdepodobne dalo by sa povedať, že celá banská oblasť v strede Európy bola chápaná ako venedská, teda slovenská, čo sa odráža v Ptolemaiovej zmienke o Venedských horách, čím boli rudonosné Karpaty a ich predhoria.¹⁴

Meno Kremnica sa po prvý raz objavuje r. 1291 ako Keremeche („populi regales de Keremchey“, kráľovský ľud z Kremnice)¹⁵ a v r. 1295 ako „villa Keremnice“ (dedina Keremnica).¹⁶ V latinsky písanej literatúre a listinách sa sústavne objavuje vo forme Crembnitz,¹⁷ Cremnium,¹⁸ Cremnitz¹⁹ a Cremnitz civitas montanus²⁰; v nemeckej berie formu Kremnitz alebo Berg-Stadt Kremnitz/ Cremniz/ Chremnitz²¹, a v maďarskej Körmöc alebo častejšie Körmöczbánya. Každé z kombinovaných mien, Cremnitz civitas montanus, Berg-Stadt Kremnitz a Körmöczbánya²² obsahuje tamilské slovo bana a slovenské baňa v preklade do príslušného jazyka. Samotné meno Cremnitz, Kremnitz a Körmöc sa však neprekladá, len sa prispôbuje výslovnosti príslušného jazyka. A tu je silný znak, že zatiaľ čo slovenské slovo 'baňa' bolo v slovenčine tak dávno zdomacnené a bežne používané, že bolo všetkým autorom a prekladateľom zrozumiteľné a preložiteľné, meno Kremnitz nebolo. Keby to bolo meno slovenské, odvodené od kremeňov na kresanie ohňa, ktoré sa vraj nachádzali v Kremnickom potoku a s ktorými sa vraj kupčilo, ako to vysvetľoval Michal Matunák²³, alebo keby to bolo meno odvodené od zlatonosného kremeňa, ako to chápe dnešná populárna etymológia²⁴, určite by sa bolo prekladalo ako Silexnitz, Quarznitz a Kvarcnic.

V skutočnosti zlato v kremnických baniach sa väčšinou nachádzalo nie v kvarce, ale v zelenom trachyte a andezite²⁵ a meno Kremnica sa nikdy neprekladalo. Bolo to slovo cudzie a nepreložiteľné! A tu ešte stále by sme nemali

vysvetlenie pre sufix -nitz, ktorý si nesieme mylíť so slovenskou koncovkou -ca, ako Bystri-ca, Rudni-ca atď. Už tento faktor svedčí o neobyčajnej starožitnosti mena Kremnica. Kremnica je nielen pred-rímska, ale patrí do doby d'aleko pred Kristom, do doby, keď dravidskí prospektori testovali piesky a štrk Kremnického potoka niekedy v 3.-2. tisícročí pr. Kr. Ten potok sa v jeho dolnom toku výstižne a sugestívne nazýva Rudnica, kde ruda (z dravidského urukudu cez sumerské urudu), doslova znamená '(zem) tavená ohňom, až je čistá'²⁶.

POZNÁMKY

1. Spracované a upravené podľa knihy Hnali sa veľky nad hradbami od Antona Marca.
2. Krátky slovník slovenského jazyka, hlavná redakcia Ján Kačala & Mária Pisárčiková. Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1989, s. 393.
3. Horák, A. 1991. O Slovanech úplně jinak: Co nebylo o Slovanech dosud známo, 1970-1990. Vizovice: Lipa.
4. Maclaren, J. M. 1908. Gold: Its Geological Occurrence and Geographical Distribution. London: The Mining Journal, s. 167.
5. Novotná, M. 1994. Svedectvo predkov. Martin: Matica slovenská, s. 6.
6. Novotná 1994, Svedectvo, s. 6, 13, 15.
7. Novotná 1994, Svedectvo, s. 8.
8. Wenzel, G. 1880. Magyarorszag bányászatanak kritikai története. Budapest: Magyar Tud. Akad., s. 41-43. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 45.
9. The Lifco Tamil-Tamil-English Dictionary. 1978. Tirucci: Ti Vidil Plavar Kambeni, s. 438.
10. Knauz, F. 1874. Monumenta Ecclesiae Strigoniensis. Tom I, s. 427. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 32.
11. Fund. Protoc. 1610-1618, s. 212. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 84.
12. Matunák 1928, Z dejin slobodného, s. 84.
13. Majtán, M. 1968. Názvy obcí na Slovensku za ostatných dvesto rokov., s. 445.
14. Ptolemaeus, 150/1966. Geographia. Octava Evrope Tabvla. Strassburg 1513, lib. III.v, s. 23.1-2; Dvorník, The Slavs, s. 23.
15. Wenzel, G. Árpádkori Új Okmánytár. Budapest, d. V. sv. 30. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 84.
16. Fejér, G. 1829-1844. Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis. Buda: ??, Tomus VI/1. 346; Wenzel, 1880. Magyarorszag bányászatanak, s. 43-46. Obidve diela cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 46, 84.
17. Abschrift Des Lateynischen Priuilegij, und fundation der Pergk Stadt Crembnitz von dem Khünig Crolo etc. im 1328-ten iar ausgegangen. Kremnica mestský archiv. Tom I. fons 1. fasc. 1. nro 1. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 9.
18. Schedae domesticae Schemniciensium (Cedule Štiavnické). V: Bel, M. 1742. Noticia Hungariae novae historico-geographica. Tom IV. Vienna: ??, s. 567-8. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 6ff.
19. Agricola, G. 1556/1950. De Re Metalica. Translated from the First Latin Edition of 1556 by Herbert Clark Hoover and Lou Henry Hoover. New York: Dover Publications, s. 5.
20. Szegeidi, J. 1735. Tripartitum Juris Hung. Tyrocinium, Part. III. § 11. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 21-2.
21. Notabilia Schemniciensia ex variis manuscriptoris, notatis et Prothocollorum excerptis collecta. MSS. n.d. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 12.
22. Gyurgyik, J. 1879. Körmöczbánya szab. kir. föhányaváros és a m. kir. bányakincstár között a város területi és stubnya-uradalmi erdőkezeltése és használati iránt fenförgő viszály, tekintettel a hazai bányajogra. Budapest: Rosenberg testvérk. Cit. in: Matunák, M. 1928. Z dejin slobodného a hlavného banského mesta Kremnice. Kremnica: Slobodné a hlavné banské mesto Kremnica, s. 84, 39.
23. Matunák 1928, Z dejin slobodného, s. 84, 39.
24. Grosch, S., osobná komunikácia. Kremnica, 3. júla 1997.
25. Maclaren 1908. Gold, s. 168;
26. The Lifco Tamil-Tamil-English Dictionary, 1978, s. 374.

(Pokračovanie v budúcom čísle)